

2/1984

erica

verreikend **EN** verrijkend

Driemaandelijke uitgave van de Werkgroep Limburgse
Natuurgidsen. Dit is het nummer van juni 1984.

Verantwoordelijke uitgever: Werkgroep Limburgse Natuur-
gidsen p/a: C. Ulenaers, Steenweg Linde 66, 3570 Peer.

1984/2

ERICA, 12de jaargang. Dit is nummer twee, uitgegeven op 21 juni in de zomer van 1984.

Erica is de driemaandelijke uitgave van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen. De Vereniging is aangesloten bij Nal, NatuurbeschermingsActie Limburg en bij Nationaal Verbond voor Natuurbescherming.

Voorzitter: Roger Schoebben, Dorpsstraat 62, 3742 Eigenbilzen. 011/41.31.86.

Alg. Secretariaat: Cécile Ulenaers, Steenweg Linde 66, 3570 Peer. 011/73.52.79.

Penningmeester: idem. Rekeningnummer 235-0010248-75.

Wandelprogram: Annemie Verheyden, Naamse Steenweg 245, St-Truiden. 011/68.40.60.

Redactie: Alle leden van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen en andere.

Redaktieraad: Theo Dreesen, Neeroeterenstraat 53, 3671 Opoeteren. 011/86.43.54.

Silvaen Janssen, Dennestraat 6, 3660 Opglabbeek. 011/85.49.06.

Cécile Ulenaers, Steenweg Linde 66, 3570 Peer. 011/73.52.79.

Annemie Verheyden, Naamse Stwg 245, 3800 St-Truiden. 011/68.40.60.

Samenstelling, Vormgeving en productie: Jef Leijssen, Overpelt.

Titelkarikaturen: Dan Jacob, Spalbeek.

Druk en bundeling: Familie Van Houtte, Genk.

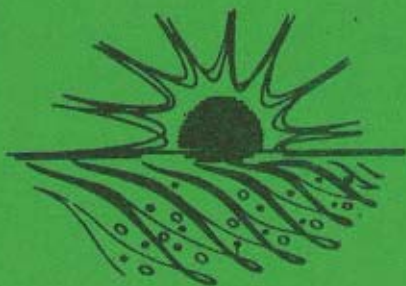
Erica verschijnt op 21 maart, 21 juni, 21 september en 21 december.

Copij binnen op 15 februari, 15 mei, 15 augustus en 15 november.

Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen uit deze uitgave is alleen toegestaan ten dienste van de natuurbescherming en na contact met de auteurs.

Meningen, stellingen en uitspraken in deze uitgave, strijdig met de doelstellingen van de Werkgroep, worden na beraad door de redaktieraad van commentaar voorzien. Recht op antwoord is evenwel ten allen tijde gewaarborgd.

De Werkgroep Limburgse Natuurgidsen draagt Jaargang 1984 op aan Herman Delaunois (+) als posthume hulde en uit dankbaarheid voor zijn inzet en werk ten voordele van het Natuurbehoud in Vlaanderen.

inhoud

1. Titelpagina.
2. Algemeenheden, inhoud.
3. Voorwoord.
4. Bij leven en welzijn, Vormingsactiviteiten.
5. Wandelen met.
6. Dag lieve mensen. Jong geleerd, oud gedaan.
7. Evolutie 12.
9. De Walnoot.
12. Spoorwegen 2.
14. Zure regen 2.
19. 25 jaar vogels in Limburg.
24. Even gramlachen
Verder met de natuur:
25. Biologisch tuinieren.
26. De Iris.
27. Leven.
28. Dat was het.
29. Big brother 2.
30. Zeeland 2.
33. In de randgebieden 2.
- 36 Standpunt: Rally-natuur.
38. Harp van de zomer.
39. Natuurkruiswoordraadsel.

alzo sprak de voorzitter

Goede Vrienden,

Toen ik in één van de laatste aprilnachten wak-
kerschoot door de nadrukkelijke por van haar die mijn bed deelt en
door het daarbij doordringend gefluister van: "Heb je het gehoord?"
toen wist ik het zeker: de Nachtegaal is er weer, dus is het lente.
Als enkele nachten later volgens hetzelfde ceremonieel mijn aan-
dacht gevestigd werd op een even onvermoeibare Sprinkhaanrietzanger
en een luguber klinkende Bosuil, was er geen twijfel meer mogelijk:
de jaarlijkse levenscyclus van plant en dier draait weer in een
hoog tempo.

De kalender met wandelingen zit overvol en de
natuurgidsen trekken met vele belangstellenden in hun spoor langs
weg en pad, door beemd en bos. Het is voor de natuurgidsen inder-
daad de drukste, maar ook de prettigste periode van het jaar. Naast
de geleide wandelingen die nu in aantal de top bereiken, zijn er
ook de vele gelegenheden om zelf de batterijen op te laden. Ik denk
bij voorbeeld aan de Vormingsactiviteiten. Is er inderdaad iets
fijners dan met enkele geloofsgenoten langs een bloemrijk kalkgras-
landje te zwerven...of zich te laten overweldigen door waarnemin-
gen in een vogelparadijs?

Vele gidsen zijn ook actief in een reeks educa-
tieve cursussen die momenteel lopen. Ik denk aan de cursus voor na-
tuurgids die loopt te Beringen, een cursus natuurinzicht voor vol-
wassenen te Hasselt, een jeugdcursus te Bree, te Bocholt, te Bree
en te Maaseik. Ik vind dat in dat verband enige fierheid over onze
vereniging zeker op zijn plaats is.

Als nu straks voor eenieder het verlof aan-
breekt, komt er misschien een periode om het wat kalmer aan te doen
of om over te schakelen naar een meer persoonlijke natuurbeleving
en dat kan zelfs in gezinsverband. Dak kan in de vorm van rondneu-
zen in 's lands reservaten of natuurgebieden, van misschien weg-
trekken naar buitenlandse natuur-rijke omgevingen. Laat ons in alle
geval wegblijven van de bombastische vakantiedrukke aan de zoge-
heten goudgele stranden met wuivende palmbomen.

In alle geval wensen wij voor ieder een fijne
vakantie volgens eigen inzicht. In september doet men echter weer
beroep op ons. Ik denk aan de eindfase van de cursus natuurgids,
de bekendag op 9 september en de Nationale Natuurbeschermingsdag
op 16 september te Lac de Virelles, één van 's lands laatste para-
dijzen. Tot kijk dan ook!

Théo Dreesen, Opoeteren.

Ondervoorzitter van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen.

bij leven en welzijn

Wij bieden ons bijzonder medeleven aan bij het overlijden van:
Albert Coenen die overleed op 10 mei 1984 in de leeftijd van 68 jaar. Hij was de schoonvader van André Vandesande, actief bestuurslid-natuurgids van de lichting Peer 1980 en grootvader van Mark Vandesande, natuurgids van de lichting St.Truiden 1982.

Tuur Wouters die overleed op 13 mei in de leeftijd van 65 jaar. Hij was de vader van Paul, natuurgids van de lichting Bree 1983 en schoonvader van Yvette Asch, natuurgids van de lichting St.Truiden 1982. Ingewijden weten en denken met bewondering, waardering en dankbaarheid terug aan wat deze grote voorganger heeft gedaan voor de Limburgse Heemkunde en Familietraditie. Moge dit voorbeeld een stimulans zijn om zich aan op te trekken en zich met dezelfde overgave in te zetten voor het Limburgse Natuurbehoud.J.L.

vormingsactiviteiten

24 juni: GRASSENWANDELING:

Daar de Contactdag met de Nederlandse natuurgidsen op dezelfde datum viel als de Grassenwandeling besloot samensteller Hugo Vanderlinden deze vormingsactiviteit een week te verlaten. Een gelegenheid die wij niet mogen laten voorbij gaan om onze kennis van de grassen stukje bij sprietje aan te scherpen. Dat doen wij in het Schulens Broek, omdat daar veel soorten te vinden zijn en omdat we daar ook ruimschoots kunnen genieten van een uniek landschap, in het verleden de natuurlijke opvangruimte voor het overvloedig water van Hapengouw. Leiding: Hugo Vanderlinden.

Samenkomst aan de Kerk te Schulen op 9 uur. Einde: 12 uur.

07 september: STERREWANDELING:

Destijds waren sterren bakens, lichtgevers, weervoorspellers, enz...De moderne mens heeft van die kennis geen brood meer gegeten. Ze staan er nochtans nog altijd. Onze vriend Tony Dethier, die in de jaargang 1983 de rubriek: 'Kijk naar de sterren' verzorgde, wil ons in het Schulens Broek de sterren leren bekijken. Iedereen die daarin geïnteresseerd is, trekt zijn laarzen aan en brengt zijn kijker mee.

Samenkomst aan het station van Schulen om 21 uur. Bij bewolking wordt de wandeling verschoven naar 14 september, zelfde plaats, zelfde uur. Bij twijfel belle men tussen 19.00 en 20.45 uur naar Felix Baeten: 011/25.03.40 of naar Hugo Vanderlinden: 013/55.14.54. Einde:?????

09 september: BEKENDAG:

Lees in de Nal-krant.

16 september: NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG TE LAC DE VIRELLES, CHIMAY.

De mannen die geld ruiken proberen ook de hand te leggen op de zuur verdiende vakantiecenten van Jan met de Pet. Weg van de heimat werd daarvoor verheven tot een must. Van nature uit zoekt de mens stilte en rust en daar alleen de natuur die biedt, is het 'allen daarheen' geblazen, waarbij statussymbolen worden aangewend van kan niet meer. Gevolg: overdruk in de natuurgebieden waardoor de problemen de pan uit rijzen. Vandaar het thema: Natuurbehoud en Toerisme, waarschijnlijk voor altijd mekaars tegenpolen. Voor verdere organisatie: zie de Nal-krant.

Samenstelling: Havee, Lummen.

wij wandelen met

- 17 juni: Ten Haagdorenheide. Gids: Florent Van Brabant.
9 uur. Parking van het Reservaat Ten Haagdorenheide, Houthalen.
- 24 juni: Koersel, De Vallei van de Zwarte Beek. Gids: Milieugroep Bero.
14 uur aan de Kapel van Koersel.
- 24 juni: De Hoefaart te Eigenbilzen: naaldbos, loofbos, vijvers. Gids: R. Schoebbe
14 uur, ingang links v/d weg Eigenbilzen-Gellik (eerste bocht voorbij de brug over het Alberkanaal).
- 30 juni: Sint Huibrechts-Hern: 'Avondwandeling'. Afstand 6 km. Gids: Leefmilieu Tongeren. 19.30 uur, Café De Metser, Bilzersteenweg, St. Huibrechts-Hern.
- 01 juli: Vloeiweiden te Lommel-Kolonie. Gids: Noord-Limburgse natuurgidsen.
14 uur, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie. Geen honden, Laarzen nodig.
- 01 juli: Beverst: Raaf en Bosveld. Gids: Edgard Stevens.
14 uur aan de Kerk van Beverst, Bilzen.
- 01 juli: Tessenderlo: Bosbessenwandeling te Gerhagen. Gids: Werkgroep Ecologie Tessenderlo. 14 uur, Bosmuseum Gerhagen, Tessenderlo.
- 08 juli: Borgloon en deelgemeenten. Gidsen: Fam: Ceelen, M. Hendrickx, W. Van Reusel
14 uur, Speelhof, Borgloon aan de kerk.
- 08 juli: De Bek te Neeroeteren: gemengd gebied. Gids: Mevrouw Vandesande.
14 uur, Parking Eilandje, Neeroeteren.
- 08 juli: Tongeren: Fietstocht rond de stad langs rustige wegen. Gids: Leefmilieu Tongeren. 14 uur, Grote Markt te Tongeren.
- 22 juli: Uiterwaarden te Maasmechelen: fauna en flora van weide, hooiland en akkers. Gids: Bertie Vanderlee. 13.30 uur aan de kerk te maasmechelen.
14 uur aan de steenbakkerij Eyben.
- 22 juli: Borggrave-vijvers. Gids: M. Verdingh, W. Barthels, A. Vandesande.
9 uur aan het Ontmoetingscentrum De Borggraaf. Terrein: bos en vijvers.
- 29 juli: Koersel, Stal. Gids: Milieugroep Bero.
14 uur, Schoolkapel Kleuterweg, Stal, Koersel.
- 05 augu: Beverst: Staatsbossen Gids: Edgard Stevens.
13.45 uur aan de Kerk te beverst, Bilzen (parking Schoonbeekstraat).
- 05 augu: Vloeweiden te Lommel-Kolonie: zie 1 juli.
- 12 augu: Borgloon en deelgemeenten: zie 8 juli.
- 12 augu: De Bek te Neeroeteren: zie 8 juli.
- 19 augu: Vreren: 'Kruidenwandeling' in holle wegen. Afstand 5 km; Gids: Leefmilieu Tongeren. 9.30 uur aan de Kerk te Vreren, Tongeren.
- 26 augu: Paal, Tervant. Gids: Milieugroep Bero.
14 uur, Kerkhof Tervant, Beringen.

- 26 augu: Tessenderlo: Heidewandeling. Gids: Werkgroep Ecologie Tessenderlo.
14 uur, Bosmuseum Gerhagen, Tessenderlo.
- 26 augu: Tenhaagdorenheide: Imkerswandeling. Onderwerp: Heide en bijevolkieren.
14.30 uur, Bijenfarm Hengelhoef, Houthalen. Gids: Willy Martens.
- 02 sept: Tenhaagdorenheide: Heidewandeling. Gids: Florent Van Brabant.
9 uur: Parking Reservaat Tenhaagdorenheide, Houthalen.
- 02 sept: Vloeiweiden te Lommel-Kolonie. zie 1 juli.
- 02 sept: Beverst. Demervallei. Gids Edgard Stevens. 14 uur, Kerk Beverst, Bilzen.
- 09 sept: Tessenderlo: dagwandeling langs Looise Natuurgebieden. Gids. Ecologie Tessenderlo. 9 uur op de Markt van Tessenderlo.
- 09 sept: De Bek te Neeroeteren: zie 8 juli.
- 09 sept: Borgloon en deelgemeenten: zie 8 juli.
- 09 sept: Bekendag met veel wandelingen in beekdalen. Zie Nal-krant.
Samenstelling: Annemie Verheyden, St.Truiden.

dag lieve mensen

Veel dank voor de sympathieke reacties die ons toekwamen i.v.m. het Bijlageblad aan de Erica van maart. We kregen niet alleen heel wat roze formulieren terug met wijzigingen van adres en telefoon en de bevestiging van verdere interesse voor Erica, maar ook vriendelijke brieven met waardering en aanmoediging aan de redactie. Dat heb ik met genoegen doorgegeven op de redaktieraad. Ook onze kas waarde er wel bij, sommige gidsen deden zelfs een tweede storting. Een extra gift om de vergeetachtigheid (?) van anderen te compenseren? In elk geval: Bedankt.

Een gids zoeken voor aangevraagde wandelingen is soms een hele klus, vooral voor werkdagen. Wie ook in de week een wandeling kan leiden laat het ons best weten, met de naam van de terreinen. Heel interessant is aan het einde van de zomer ons een lijst te sturen van de wandelingen die je op aanvraag deed. Dit is erg nuttig voor het activiteitenverslag i.v.m. subsidies die we ook best kunnen gebruiken.

Dit is misschien iets voor jongeren met veel vrije tijd of actieve gepensioneerden onder ons. Een vakantiehuis in de Hoge Venen heeft nood aan Nederlandstalige gidsen op aanvraag en tegen vergoeding een groep willen begeleiden op een Veentocht. Geïnteresseerden geven zich op aan ons secretariaat; gidsen voor werkdagen zijn extra welkom.

Dit voorjaar is er op het educatief front veel goed nieuws. Ruim 70 inschrijvers voor de cursus natuurgids te Beringen. Het Groencomitee startte een basis-cursus te Hasselt met 43 cursisten. Jeugdcursussen zijn een primeur voor N.O. Limburg en gaan door onder impuls van plaatselijke Wielewaalgroepen en Natuurgidsen die een cursus verzorgen voor 27 deelnemers te Bree, 30 te Kinrooi, 50 te Maaseik en 20 te Bocholt. Dat belooft voor de toekomst. Gelukwensen aan begeleiders en deelnemers. Andere plaatselijke groepen die dergelijke cursussen zouden willen inrichten wenden zich tot Hugo Vanderlinden, Pastoor Wintersstraat 3, 3920 Lummen 013/55.14.54 voor de Basis cursus of tot Leo Corstjens, Wiekerbeekstraat 4, 3690 Bree 011/46.45.16 voor de Jeugdcursus.

Samenstelling:
Cécile Ulenaers, Linde-Peer.

jong geleerd

Groei van kennis en inzicht draagt bij tot respect voor het bedreigde. Erica 84 biedt daarvoor vaste bijdragen over Evolutie en Zure Neerslag, Boom- en Vogelkennis, Miskende natuurgebieden, Biologisch telen en Tuinplanten, Verslaggeving en Nieuwsgaring. Met dank aan alle auteurs. J.L.

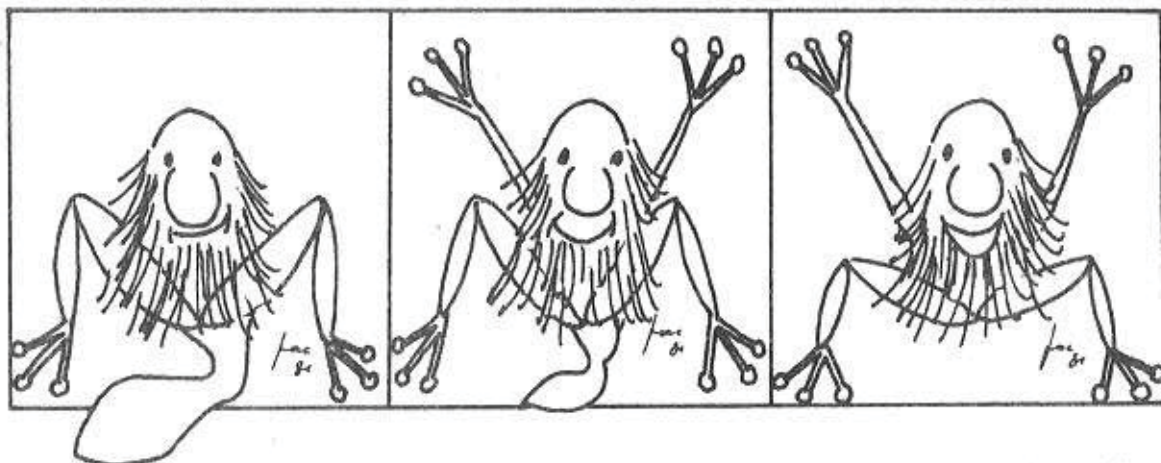
evolutie **EVOLUTIE**

HOOFDSTUK TIEN: AMFIBIËN, de levende schakel tussen gewerveld leven in het water en op het land.

Vissen waren uitgerust met sterk ontwikkelde kieuwen. In minder zuurstofrijke wateren, of daar waar tijdens het droogseizoen de poelen praktisch uitdroogden waren ze echter weinig efficiënt. In deze gebieden ontstonden vissen met primitieve longen. Deze 'long' is eigenlijk niet meer dan een uitstulping van de slokdarm, en we vinden dit bij de hedendaagse longvissen eveneens terug. Wanneer de rivieren en poeltjes opdrogen trekken vele van deze longvissen zich terug in de modder waar ze zich inkapselen in een slijmlaag. Daarbij verzamelen ze in hun 'long' voldoende zuurstof om er het droogseizoen mee door te komen in de vorm van een 'droogteslaap', die wat te vergelijken is met de winterslaap die Kikkers en Padden ook bij ons in diepere modderlagen doorbrengen.

Verder heeft men onder fossiele vissen kwastvinnige gevonden. Dit zijn vissen waarvan de vinne benige structuren vertonen die meer dan waarschijnlijk voorlopers van de pootstructuur zijn. Er is nog één hedendaagse vertegenwoordiger van deze groep aangetroffen, nl. de Coelacanth (*Latimeria chalumnae*). De paddelvormige vinne kunnen misschien ontstaan zijn om deze dieren toe te laten zich gemakkelijker in ondiepe plassen tussen de plantengroei te verplaatsen. Men vermoedt dat kwastvinnigen en longvissen voorlopers geweest zijn van de amfibiëen. Deze zouden ongeveer 300 miljoen jaar geleden ontstaan zijn.

Tot de amfibiëen behoren de Kikkers, Padden en Salamanders die vrijwel iedereen kent. Er is nog een vierde groep amfibiëen die veel minder bekend is omdat de dieren die er toe behoren enkel in de tropen leven en er een verborgen ondergronds bestaan leiden. Het zijn de Wormsalamanders. Ze lijken op het eerste gezicht goed op een Regenworm, maar hebben bij nader toezien een duidelijke mond en kleine ogen. Het eerste Amfibië moeten wij ons niet te mooi voorstellen. Het zal in onze ogen waarschijnlijk een erg sukkelachtig, visachtig dier geweest zijn. Maar het was het eerste gewerveld dier dat op land ging leven en had in dat opzicht enorm veel voordelen. Er was immers voedsel in overvloed en geen concurrentie van grotere dieren. Vanaf dat deze vroegste amfibiëen zich wat beter aangepast hadden aan het leven op het land, lag de weg open voor een verdere evolutie van gewervelde landdieren.

Deze overgang van het leven in het water naar het leven op het land die over een tijdspanne van miljoenen jaren gebeurde, kunnen we in het voorjaar binnen een periode van enkele weken of maanden waarnemen, wanneer we bij voorbeeld de ontwikkeling van een Kikker nagaan.

De Kikkers leggen hun eieren in het water. Terwijl het wijfje de eieren legt, bevrucht het mannetje deze uitwendig. Vlak na het leggen zwelt het omhulsel rond het ei op tot een gelei-achtige beschermingslaag. De ontwikkeling van de eieren is volledig van het water afhankelijk: ze zouden op het land gewoon uitdrogen.

Er worden in één keer massa's eieren gelegd wat waarschijnlijk een aanpassing is aan de grote verliezen ten gevolge van de waterdieren die deze eieren opeten of beschadigen. Een Pad bij voorbeeld legt op één jaar tot 20.000 eieren, waarvan er gemiddeld twee aanleiding zullen geven aan een volwassen Pad. Wanneer het Kikkervisje uit zijn ei uitbreekt heeft het uitwendige kieuwen die te zien zijn als uitwendige aanhangsels aan de zijkant van de kop. Aanvankelijk leeft het van plantaardig materiaal, dat het met zijn hoornachtige kaken van stenen, planteblederen en -stengels afschraapt. Later ontwikkelen zich inwendige kieuwen, die langs een spleet aan beide zijden van de kop met de buitenwereld in verbinding staan. De achterpoten komen door en vervolgens de voorpoten. Terwijl de staart geleidelijk verdwijnt ontwikkelen zich de longen en gaat het jonge Kikkertje over op dierlijk voedsel. De hoornige kaken verdwijnen dan.

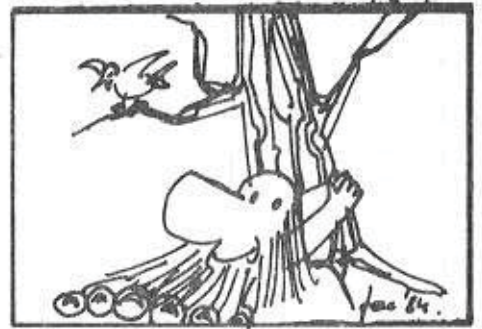
Amfibieën hebben een erg dunne en waterdoorlatende, slijmerige huid. Velen ademen hier gedeeltelijk door. Dit samen met het feit dat de eieren erg waterafhankelijk zijn, toont aan dat amfibieën er nooit in geslaagd zijn volledig onafhankelijk te zijn van het water. Toch vertonen sommige soorten bepaalde tendensen om hier wat op te vinden. Het mannetje van de Vroedmeesterpad bij voorbeeld windt de eieren die pas gelegd zijn om de poten en draagt deze gedurende de ganse ontwikkeling met zich mee over het land. Hij gebruikt hierbij een ingebouwde vochtigheidsmeter. Wanneer het op een bepaalde plaats te droog wordt voor de eieren zal hij zich naar meer vochtige oorden verplaatsen.

Kikkers en padden ontwikkelen ontwikkelen een zintuigorgaan om luchttrillingen (geluid) waar te nemen. Dit trommelvlies vinden we eveneens bij de insecten terug (byb. bij de Sprinkhaan). Larven van kikkers en salamanders daarentegen hebben net zoals de meeste vissen een zijlijnorgaan. Dit is een zintuigorgaan waarmee het trillingen in het water kan registreren.

Tekst: Kris Struyf, Berchem.

Tekening: Dan Jacob, Spalbeek.

omdat bomen belangrijk zijn

Misschien zijn bomen zelfs belangrijker geworden dan mensen, want terwijl de mens bijna synoniem geworden is van vervuiling, blijft de boom synoniem van zuivering. Onafgebroken immers gaat hij verder dagelijks zuivere lucht te produceren voor 2 tot 3 mensen. En dat zonder enige technische tussenkomst, gratis en voor niks, zo maar omdat het zijn bestemming is. Reden te over om bomen lief te hebben, te koesteren, recht van bestaan te geven, tijd en energie te besteden aan zijn waarde in ons kultureel erfgoed. Vandaar deze bijdrage.

J.L.

DE WALNOOT

EEN GODENSPIJS.

Walnoten hebben iets aristocratisch, zij schenken alleen het allerbeste, zowel aan hout als aan vruchten. *Juglans regia*, de echte Walnoot of Okkernoot, komt oorspronkelijk uit Klein-Azië, Perzië en China. Sinds de Romeinen de boom in onze streken invoerden, wordt hij bij ons aangeplant in boomgaarden, langs lanen, rivieren en op boerenerven.

'*Juglans*' is een samentrekking van 'Iovis glans', hetgeen betekent: 'Jupiter's eikel', omdat de Romeinen en de Grieken de noot als een godenspijs beschouwden en de boom aan Jupiter (1) respectievelijk aan Zeus (2) gewijd was. Hij was het symbool van vruchtbaarheid en van levensvreugde.

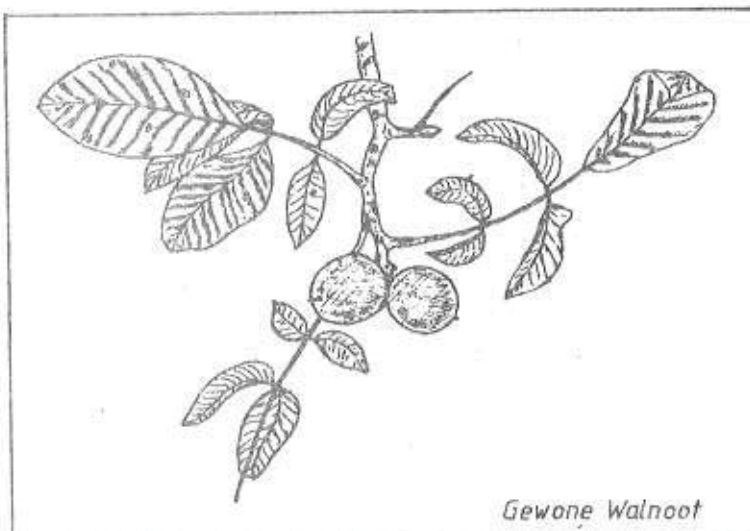
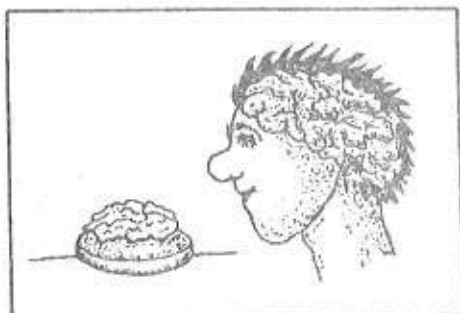
'*Regia*' dat slaat op 'Koninklijk naar voorkomen', zou erop wijzen dat de boom door de Perzische Koning naar Griekenland zou gebracht zijn. De Romeinen op hun beurt brachten de boom al vroeg naar Duitsland en Gallië, waar hij in de warmere streken beter gedijde, wat tot de benaming '*nux gallica*' Waalse noot leidde.

De naam Walnoot, in Duitsland Welsche Nuss, Walnuss, stamt uit het oud Germaans. 'Wal' betekent eenvoudig 'vreemd' en heeft dezelfde oorsprong als het bijvoeglijk naamwoord 'welsch'. 'Welsch' betekent ook Gallisch, uit Gallië. Okkernoot, zoals wij hem ook wel noemen, zou afgeleid zijn van (n)okernōte, teruggaande op het Latijnse '*nucarius*'.

Reeds in de 4de eeuw werden de schalen van de onrijpe vruchten medicinaal aangewend. In de Middeleeuwse keuken werden de gedroogde groene noteschalen en de bladeren als specerijen gebruikt. Tegenwoordig zijn de vruchten van verschillende noteboomsoorten nog even populair en de Gewone Walnoot (*Juglans regia* L.)

- (1). JUPITER: de Romeinse Oppergod, de god van het licht en de stralende hemel, geheel identiek en gelijkgesteld met de Griekse Zeus. Als Jupiter Optimus Maximus was hij de opperste staatsgod. Met Juno en Minerva troonde hij in het Capitolium, het Centrum van het Romeinse staatkundig leven. Zijn bode en symbool is de Adelaar; zijn attriboot: de bliksemschicht.
- (2). ZEUS: oppergod der Grieken, god van de hemel, het licht en de bliksem. Zoon van Cronus en Rhea, geboren op de berg Ida op Kreta, gevoed door de geit Amalthea. Zetelde op de Olympus. Bij de Romeinen Jupiter genoemd.

is zeker de meest waardevolle op de markt. Verwonderlijk is dit zeker niet, want geen enkele andere walnotesoort kan de milde smaak van onze Gewone Walnoot evenaren. Het eten van walnoten heeft een bloedzuiverende werking door het hoog gehalte aan onverzadigde vetzuren, die goed transporeerbaar zijn door de bloedvaten.

Gewone Walnoot

De Romeinen aten noten bij vergiftigingen, een gewoonte die tot in de Middeleeuwen bleef bestaan. Het blijkt dat het eten van walnoten de mens nuchter houdt bij het drinken van veel wijn. En volgens de 'Scola Salernitana' (3), moet men na vis noten eten en na veel kaas. Olie gewonnen uit de kern, is waardevol als spijsolie en wordt ook wel aangewend tegen lintwormen. De geroosterde doppen, met wijn vermengd, zouden een goed middel zijn tegen haaruitval. Van de bolsters wordt een afkooksel gemaakt om wol te verven of om de huid of haar diepbruin te kleuren. Volgens de signatuurleer (4) moet de vrucht, die de vorm van de hersenen heeft, dus ook goed zijn voor het denkwerk (zie tekening).

Van de ongeveer twee dozijn kweekvariëteiten is *Juglans regia* 'Franquette' waarschijnlijk de meest bekendste. Het is een losgroeiende boom met lange ovale noten die niet bijzonder groot zijn, met vast vlees en een heerlijk aroma. De Amerikanen, die zelf verschillende soorten walnoten bezitten, geven er de voorkeur aan, de echte walnoot voor consumptie aan te planten. De grootste aanplantingen liggen in Midden-Californië (ongeveer 5000 ha). Veel kleiner zijn die in Europa, vooral in de omgeving van Grenoble, waar zeer goede walnoten worden geteeld.

Walnotenhout van uitstekende kwaliteit komt uit de Dordogne. Hout, waarnaar in vroegere oorlogen de vraag altijd groter was dan het aanbod. Walnotenhout was onontbeerlijk voor het vervaardigen van geweerkolven, omdat er gewoon geen ander hout is dat zo zwaar, elastisch en glad is. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn voor dit doel veel grote, gezonde exemplaren voor de bijl gegaan. Er werden zelfs vliegtuigpropellers van gemaakt. Het mooie geaderde walnotenhout is echter vooral geëerd voor het vervaardigen van waardevolle meubelen.

(3). SCOLA SALERNITATE: het bekendste werk van de School van Salerno in Italië. Het is een 12de eeuw Latijns medisch leerdicht in verzen. De Schol van Salerno is een medische School die in de 9de eeuw werd opgericht. In 1150 opgenomen bij de universiteit; in 1850 opgeheven. Was ook toegankelijk voor vrouwen. Vele artsen studeerden er af. De nadruk lag op hygiëne, matig (!) eten en drinken.

(4); SIGNATUURLEER: leer volgens dewelke uit uitwendige kenmerken, bij voorbeeld vorm en kleur van mineralen, planten, plantaardige of dierlijke stoffen, afgeleid kan worden welke geneeskracht die plant of die stof heeft.

De noteboom levert niet alleen waardevol hout en lekkere vruchten, ook de bladeren bezitten bijzondere eigenschappen. Aftreksel van gedroogde notebladeren is belangrijk als middel tegen klierziekten, diarree, maag- en darmontsteking en suikerziekte. De bladeren bevatten vluchtige oliën en bitterstoffen en men neemt aan dat beide de eigenschap bezitten hinderlijke insecten, zoals muggen en vliegen te weren. Vooral op drukkend warme dagen en zwoele nachten, juist bij temperaturen dat het insectenvolkje zeer actief is, is de geur van het loof soms zeer sterk en afdoende. De schaduwplekken onder de notebomen in weilanden zijn voor het vee zeker aangename verblijfplaatsen. De insektenwerende werking der bladeren was ook de oude voerlui bekend. Deze bonden daarom twijgen met bladeren van de noteboom aan het paardetuig om stekende insekten te weren. De boerin hing, in vroeger jaren, een bosje noteblaren boven de kinderwieg.

Veel bomen spelen een voorname rol in het volkse bijgeloof en de noteboom vormt hierop geen uitzondering. In Tirol bijvoorbeeld houdt men op Sylvesteravond (31 december) het volgend proefje met noteschalen. Men neemt zoveel noteschalen als er aanwezigen zijn, men plaatst er een brandend kaarsje in en laat ze op het water drijven. Wiens lichtje het eerste dooft, zal spoedig sterven.

Abraham Munting (1626-1683), Nederlands botanicus en hoogleraar te Groningen, vermeldt dat noten liever met de stok worden afgeslagen dan met de hand geplukt. Dit heeft te maken met het feit, dat op die manier de sapstroom van buitenaf beïnvloedt wordt. Dit zou de vruchtbaarheid van de boom bevorderen. Hoewel deskundigen dit ontkennen, beweren sommige mensen nu nog, dat een noteboom om veel vruchten te dragen, moet gepijnigd worden. Deze opvatting over de noteboom is tegenwoordig nog actueel. Wijlen meester Waelbers, eertijds schoolhoofd te Lommel-Kerkhoven, sloeg kepernagels in de takken van zijn noteboom, omdat volgens hem 'een noteboom moet bloeden, dan draagt hij goed'. Bij een andere noteboom die jarenlang sporadisch wat noten had gedragen, brak tijdens een storm een zware tak af. Sedertdien levert deze boom elk jaar een mooie oogst aan noten. Bij een boerderij stond al 15 jaar een noteboom, zonder dat die ook maar één noot had gedragen. Toen de zoon van de boer met zijn tractor de boom beschadigde, droeg die volgend jaar vruchten.

Ondanks deze verhalen valt het toch te betwijfelen of al dit pijnigen van de noteboom enige invloed heeft op zijn vruchtbaarheid. Het knuppelen van de boom kan wel een gunstig effect hebben, omdat daardoor takken afbreken. Dat zet de boom aan tot het vormen van bloemdragende twijgen, maar tijdens de bloei is deze exoot erg gevoelig aan nachtvorst, vooral als die nachtvorst ook nog gepaard gaat met ringvorming, wat in de Kempen meestal het geval is. Als de bloemen eenmaal bevroren zijn, helpt er geen 'lievemoederen' meer aan en vruchten zal de boom niet dragen. Eerst laat in het voorjaar toet de walnoot zich met bladeren, hetgeen bewijst dat de boom hier eigenlijk niet thuishoort. Niettemin worden bij ons al eeuwen noten geteeld en in de Karolingse Tijd dienden zij nog ten dele als betaalmiddel. Ook als volksvoedsel hadden de noten toen een voornaam betekenis. Bij de maaltijd werden ze gepeld, op een voor ons vreemde wijze, door ze met twee tegelijk in één hand samen te drukken. Omdat de walnoot zo'n belangrijk deel uitmaakte in de voeding van de boerenbevolking is het dan ook niet verwonderlijk, dat op elk boeren erf een noteboom groeide.

Tekst en tekeningen: Louis Simons, Lommel.

Literatuurbronnen:

- Boom, B.K., 1978. Nederlandse dendrologie. 454 pp. H. Veenman en Zonen, Wageningen.
 Hora, B., 1981. Bäume der Welt. 288 pp. DRW-Verlag. Stuttgart.
 Furtlemaier, M. 1979. Wunderwelt der Heilpflanzen. 200 pp.
 Rheingaver Verlagsgesellschaft. Eltville am Rhein.
 Jonhson, H. 1978. Das grosse Buch der Bäume. 267 pp. Hallwag Verlag. Bern und Stuttgart.
 Polunin, O., 1978. Bomen en struiken van Europa. 214 pp. Zomer en Keuning, Wageningen.
 Gabriel, I., 1970. Kruidengids. 178 pp. L.J. Veen's Uitgeversmaatschappij, Wageningen.
 Gesprekken met de dames T. en J. D'Helft,
 de heren A. en CH. Tips en A. Geypen.

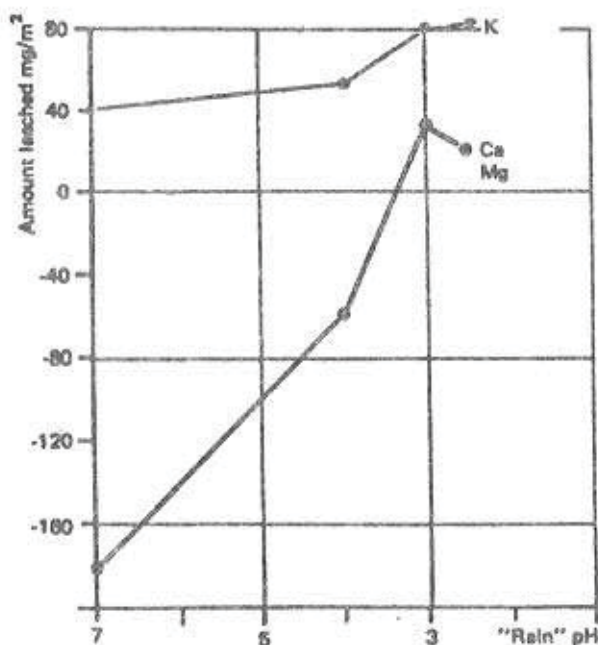
ecologisch hirosjima

Hoofdstuk twee:

DE ACIDIFICATIE OF VERZURING VAN HET MILIEU.

1. Effecten op de bodem.

Verschillende onderzoekers beweren, dat het probleem van de zure neerslag terug te brengen is tot de verzuring van de bodem. Zure neerslag kan eerst verantwoordelijk zijn voor een vertraagde verandering in de omzetting van de strooi-sellagen. Dan kunnen deelelementen of verbindingen als opgeloste bestanddelen in de bodem terechtkomen. Daar kunnen ze in negatieve zin van invloed zijn op de capaciteit van de ionenwisseling. Dit alles resulteert op lange termijn in een daling van de pH-waarden.

Selektieve uitloging van ionen onder invloed van pH-dalingen.

Als de zure neerslag wordt geabsorbeerd door de bodem, lost hij de natuurlijke basische mineralen -zoals kalium, calcium en magnesium- op, alvorens deze mee te voeren naar de diepere aardlagen. Zodoende gaat een belangrijke bron van minerale voedingsstoffen voor plant en bodem verloren. Verlaagde bodem-pH's doen tevens de bodembiologische activiteit dalen. Bij een pH van 5 bijvoorbeeld gebeurt de afbraak al veel trager. Bij een pH van 4 worden de regenwormen en protozoa schaarser en iedereen weet toch dat dit de grote mestvormers zijn, die de vruchtbaarheid als het ware 'maken'. Uiteindelijk resulteert dit in de vorming van ruwe en slecht verteerde humus, wat de verzuring weeral in de hand

werkt en de vruchtbaarheid ondermijnt. Er gebeurt dus een kettingreactie met negatief effect in meetkundige orde. Een langzaam door de eeuwen heen opgebouwd stelsel van vruchtbaarheid wordt langzaam afgetakeld en gaat verloren. Er komen dus tuiniersproblemen op grote en kleine schaal.

Een voorname factor is de buffercapaciteit van de bodem, het al dan niet voldoende weerstand hebben tegen de indringende zure neerslag. Deze vloeit voort uit de natuurlijke samenstelling van de bodem, die echter verschilt van streek tot streek. Onder deze buffercapaciteit verstaat men het vermogen van de bodem om ingebrachte zuren te neutraliseren, dus om ondanks bijkomende inbreng van zuren een gematigde en normale pH of zuurtegraad te behouden. Maar daarin bestaan grenzen. Het is dan ook duidelijk, dat zure neerslag het bodemverweringsproces versnelt, de basenverzadiging aantast en de globale vruchtbaarheid doet dalen.

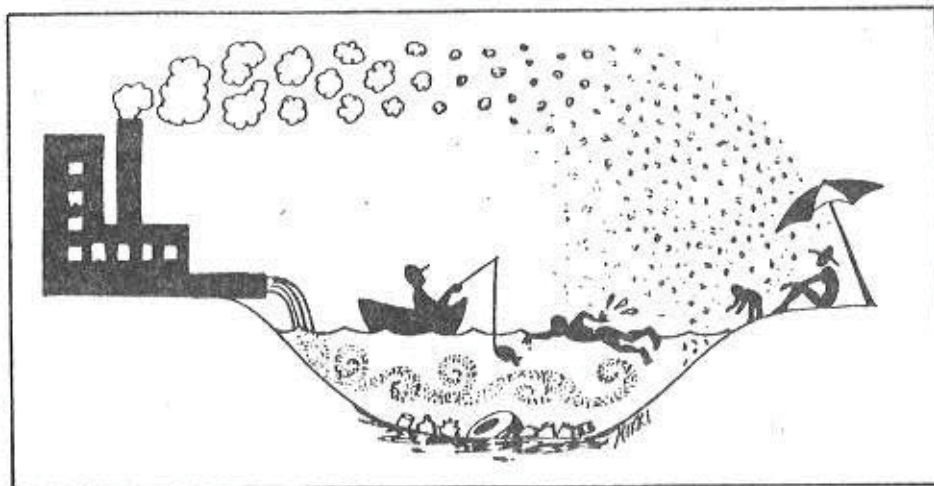
Daarbij komen nog de zware metalen die een belangrijk deel vormen in het geheel van de luchtverontreiniging. Het zijn bovendien basiselementen die niet kunnen worden afgebroken. Nu is uit onderzoeken gebleken dat zij zich opstapelen in de bovenste bodemlagen. Ze vormen dus een rechtstreekse bedreiging voor de gewassen en het effect wordt nog versterkt door de verzuring. Toegevoegde zware metalen en de natuurlijk aanwezige zware metalen zijn mobiel. Zij worden opgenomen in de voedselketen. Vooral bladgroenten slaan het goedje op. De planten zelf hebben er niet zoveel last van en lijden er weinig onder. Bij de mens echter en het dier die de gewassen nuttigen, kunnen de zware metalen beschadigingen aan het centrale zenuwstelsel veroorzaken.

Soms heeft de zure regen ook een bemestend effect, vermits een bepaalde hoeveelheid zwavel en stikstof aan het systeem worden toegevoegd. In bepaalde gevallen werd aldus een verbeterde boomgroei vastgesteld, een verschijnsel dat niet van aard is om de problematiek te vereenvoudigen. Het wordt bovendien nogal eens misbruikt in de discussies

2. Effecten op het oppervlaktewater.

Metaalionen worden opgenomen door grond- en oppervlaktewateren, daarover bestaat geen twijfel meer. Zure neerslag kan de groei van het leven in het water doen dalen, tot stilstand brengen, het aquatisch leven zelfs geheel doden. Blijft de zure neerslag doorgaan, dan worden rivieren en meren helder doorzichtig en blauwer naargelang de diepte vergroot, een verschijnsel dat de Kempenaars kennen vanuit de zandputten. In de intensiteit van de blauwe kleur speelt de lichtinval ook een rol.

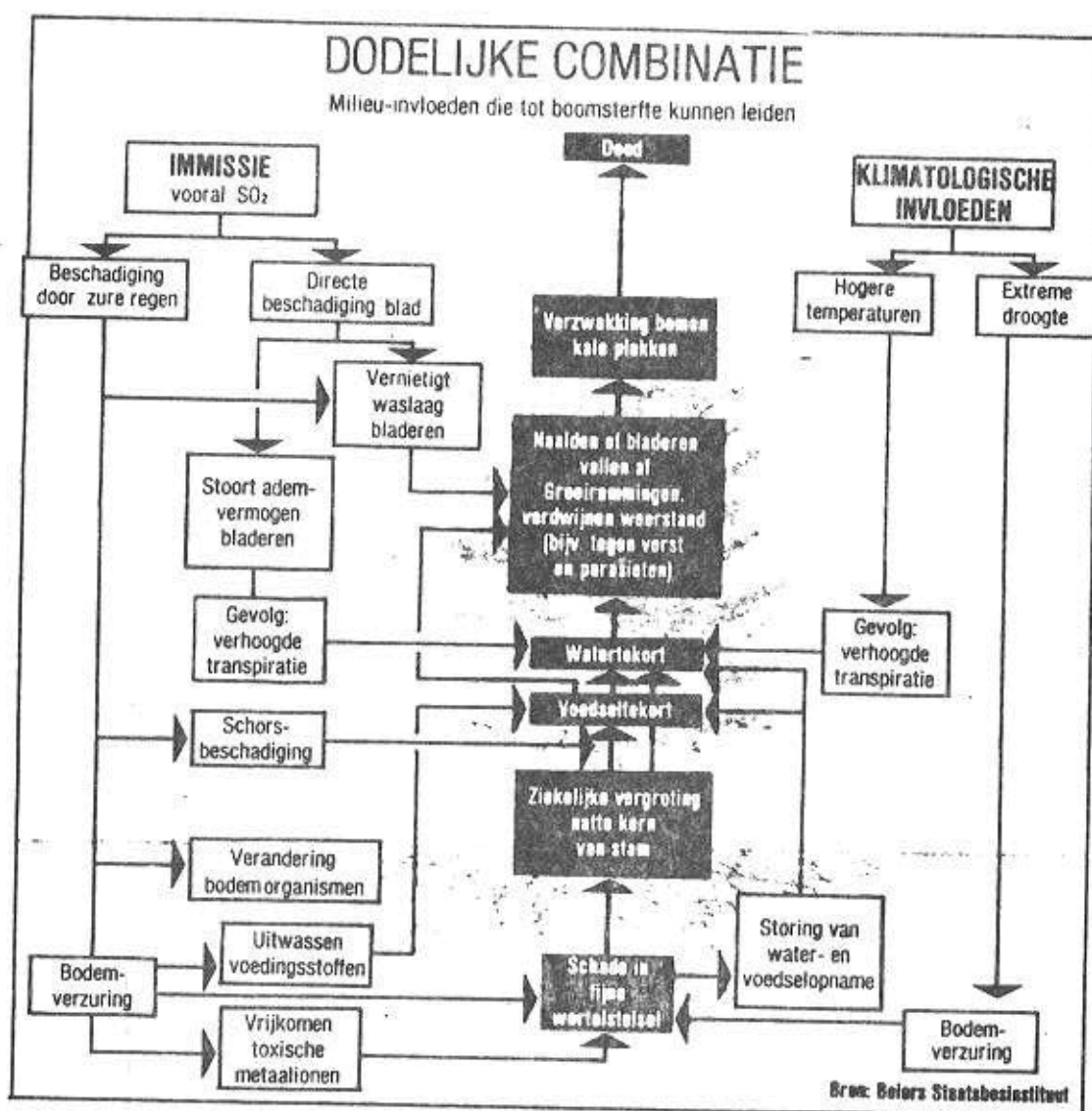
De micro-organismen die desondanks kunnen overleven worden op de bodem opgeslagen onder een laag veenmos, zodat het water geen enkele vorm van leven behalve de zeer primaire- meer kan onderhouden. Er treedt zodoende een eutrofiërend effect op. Dit is een toestand die rijk is aan bepaalde voedingselementen,

die echter alleen opneembaar zijn door typische bewoners. Ten opzichten van de gehele soortenrijkdom die een aquatisch milieu normaal herbergt, kan men hier van een verarmend verschijnsel spreken.

Enkele feiten om de toestand te illustreren: de gehele fauna en flora verdween uit de Noorse meren onder invloed van de verzuring; 20 % van de Zweedse meren is zo goed als biologisch dood; in 5000 Canadese meren komt geen vis meer voor; 10 % van de USA-meren vertoont identieke verschijnselen; in Schotland wordt dezelfde alarmklok geluid. Verschillende vispopulaties zijn ernstig bedreigd, anderen uitgestorven; de uitdunning van de zalmpopulatie baart zorgen sedert jaren, enz... Een onderzoek door het Studiecentrum voor Kernenergie te Mol toonde aan dat de Kempense vennen, waarin sedert 1960 geen vis meer is gezien, een pH hebben van 3,2. De meestal turfachtige bodems bevatten een sulfaatgehalte dat vijfmaal hoger ligt dan de zee. Daarnaast komt een uitzonderlijk sterke aluminiumconcentratie voor, die zou te wijten zijn aan het bijzondere vermogen van het venwater om aluminium in oplossing te houden. Zonder de integriteit van de onderzoekers in twijfel te willen trekken, stellen wij ons de vraag: Wat zocht het Studiecentrum in de Kempense vennen? Werd het gehalte radio-actieve neerslag in de doofpot gestopt?

3. Effecten op de bosbestanden.

Massale ziekte en sterfte in de bosbestanden werd vooral in Centraal Europa vastgesteld. 2 miljoen hectare zou voor de bijl moeten, grenzen zijn niet aan te geven want het verschijnsel grijpt steeds verder om zich heen. Voornamelijk naaldhoutsoorten worden getroffen. In de eerste plaats Ziverden (*Abies alba*), Fijnspar (*Picea abies*), Grove Den (*Pinus silvestris*) en in mindere mate Douglas (*Pseudotsuga mucronata*) en Lork (*Larix decidua*). Is dit het zoveelste bewijs dat de aanleg van monoculturen verzwakkend en stressvormend werkt? Denken wij in dat verband aan de slechte toestand van de voedingsbodem..... De loofbossen daarentegen tonen zich minder kwetsbaar, alhoewel ook een uitzonderlijk afsterven van de natuurlijke beukverjonging wordt vastgesteld.

Vermits de naalden van naaldhout door de winterbedekking langduriger blootstaan aan een verscherpte inwerking van de zure neerslag, bestaat bij deze soorten een meer uitgesproken nadelig effect dan bij loofhout. Vooral de droge neerslag werkt negatief, wat grotendeels zou te wijten zijn aan de afspoeling bij regen, waardoor de plaatselijke concentratie verhoogt.

De bodeminspijpling stelt grote problemen. Opgelost aluminium zou bij voorbeeld indirect giftig inwerken door aantasting van het fijne wortelsysteem. Daardoor zou de opnamecapaciteit van water en voedingsstoffen verlagen. Vooral in drogere en warme zomers- denk aan 1976- kan fataal werken, vermits dan een intensievere mineralisatie en dus een grotere zuurproductie in de bodem voorkomt. Dit gekwetste wortelsysteem kan dan weer aanleiding geven tot een ganse reeks secundaire ziekteverschijnselen en schade-oorzaken. Meest voorkomend zijn de aantasting door Natkern (*Fomes annosus*), Honingzwam (*Amellaria mellia*) enz...Op langere termijn verhoogt zo het gevaar voor snellere windval door onvoldoende of verkeerde beworteling.

De nefaste invloed van de acidificatie op de bosbestanden heeft een enorm productieverlies voor gevolg. 47.000 arbeidsplaatsen in de houtsector en de bosbouw voor Duitsland alleen al staan op het spel. In de EEG wordt de schade aan de bossen geraamd op 100 miljoen Ecu per jaar en dat dan nog in stijgende lijn. De zure neerslag heeft ook desastreuze sociaal-economische gevolgen. De problematiek is niet alleen ernstig vanuit het standpunt van het natuurbehoud. Ook economische belangen komen in het gedrang, een reden waarom deze keer misschien werk zal worden gemaakt van de oplossing van de problematiek. Er staan enorme kapitalen op het spel en daardoor zijn de dikke geldbeugels deze keer in paniek. Maar ook nu zullen ze wel het middel vinden om Jan met de Pet te laten opdraaien.

4. Effecten op de materialen.

Divers materialen worden door zure neerslag aangetast. Duidelijk inzicht in de verwordingsprocessen ontbreekt vooralsnog. Metalen, kalksteen, beton, cement, lakken, verven, papier en textiel, enz...hebben een aanzienlijke kortere levensduur als ze blootgesteld staan aan zure neerslag. Historische gebouwen van onschatbare waarde worden letterlijk langzaam opgevreten. Moeilijk te reproduceren beelden en ornamenten vallen ten prooi aan de erosie. Als de restauratie van onder is beëindigd, kan men van boven weer opnieuw beginnen. Wie zal dat blijven betalen? De Grote Markt te Brussel, het Collosseum te Rome, het Parthenon te Athene, het zijn maar de bekendste van het enorme aantal behoudsproblemen waaraan de Europese Schatkamer rijk is, want het cultureel erfgoed sterft langzaam aan sluipend gif.

De kosten van de schade veroorzaakt aan gebouwen, gewassen en niet te vergeten aan de volksgezondheid, worden door de Oezo (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) geschat op 3 tot 5 % van het Bruto Nationaal Product (een term bedacht door economen, handlangers der bevuilers) van de lidstaten van de EEG.

5. Effecten op de volksgezondheid.

Het meest schadelijk voor de volksgezondheid schijnt de gasvormige neerslag of droge depositie te zijn. Vooral de luchtwegen zouden het ergst te lijden hebben en het aantal patiënten met ademhalingsmoeilijkheden is dan ook enorm. Vooral in de winter bij overheersende oostenwind doet de rommel uit het Ruhr-gebied zich voor ons gelden. De zwaveldioxyde vernietigt de trilhaartjes in neus en keel en daardoor is er geen natuurlijke barrière meer die het 'vuil' uit de longen weghoudt. Men ademt gewoon alles rechtstreeks in met alle gevolgen vandien. De combinatie stof, mist en zwaveldioxyde vormt de zogenaamde 'smog'. Daarvan was Londen in het verleden het gekendste voorbeeld. Jaarlijks stierven ongeveer 2500 mensen aan de gevolgen van die toestand en duizenden sukkelden het ganze jaar door. Sedert men integraal met tussenkomst van stad, maatschappij én gemeenschap overschakelde op aardgas als verwarmingsbron, schijnt de toestand genormaliseerd en het aantal slachtoffers gedaald. Een bewijs te meer dat men er iets aan kan doen, maar men moet willen.

Het is geweten, dat in drukke wereldsteden hoge concentraties stikstof-oxyde voorkomen die zeer giftig inwerken op de gezondheid. Een hulpmiddel daartegen kunnen bijvoorbeeld de ademapparaten zijn, zoals er in Tokio en Osaka langs de straten staan. Tegen een zacht prijsje kunnen in ademnood verkerende voorbijgangers daaraan even zuurstof happen als vissen. Daarna mogen zij weer voortsnellen naar het volgende apparaat. Dag welvaart! Er is dus nog kans om een centje te verdienen aan de menselijke misère en de noodzaak dat je moet ademen, willen of niet.

Over het schadelijke effect van giftige metalen die opgenomen worden in de voeding en het drinkwater, zal wel geen twijfel meer bestaan. Maar Rowland Howard zei het al: *Je mist het water pas, als de bron is opgedroogd!* De poppekast die destijds in de pers is gemaakt rond de bodembesmetting te Brugge te Hoboken en te Overpelt laat aan duidelijkheid niets te wensen over. In naam van de werkgelegenheid is echter alles toegelaten en zwijgt men als vermoord. Daarvoor zijn de doofpotten nooit groot genoeg en mogen ganze streken onteerd en bevuild worden. Maar ach, wat zouden we toch klagen: elk volk heeft immers de leiders die het verdient, we kiezen ze toch zelf(?).

Besluit.

Over het algemeen kan worden gezegd, dat het zure neerslagprobleem alleen verrijkend is voor de geneeskundige branche. Voor het 'kapitaal' daarentegen is het werkverzuim in gevolge ziekten door zure neerslag en bron van toenemende blauwe ergernis. Automatisering en robotisering verhelpen daar weinig aan, want ook die productiemiddelen moeten worden bediend. Ze hebben daarenboven evenzeer te lijden, want spits technologie is bijzonder gevoelig voor atmosferische rommel. Hoe dan ook: voor de gemeenschap in haar geheel, is de acidificatie van het milieu een rechtstreekse aanleiding tot verarming, en dat zowel op geestelijk, lichamelijk als materieel vlak. Hoelang nog? Wat de gemeenschap daartegen al heeft gedaan, lezen we in volgende bijdrage.

Jef Leijssen, Overpelt.

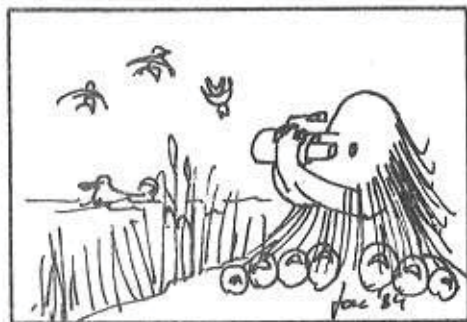
Bronvermelding na slotbeschouwing. (deel 4).

We hebben het kapitalisme eigenlijk alleen nodig, om de toenemende gevolgen ervan te bestrijden.

Albrecht Vergheynst.

25 jaar vogelstand

In 1983 kregen we van Pater Landewald een verslag toegestuurd over vogelwaarnemingen in 1953 (!) en rijpte bij mij de idee ze te laten vergelijken met de vogelstand van 1979, 25 jaar later dus. De benen van de Pater zijn echter niet meer zo goed, zegt hij, en daarom deden we beroep op Albert Geuns, een vogelexpert die opereert in dezelfde gebieden en met veel jongere benen en een even groot hart voor alles wat in de natuur reilt en zeilt. Beiden schreven hun belevingen neer, aan U ze te vergelijken. Dank U, Landewald en Albert. J.L.

KIJK NAAR DE VOGELS, EEN JAAR OP DE GROTE HEIDE. DEEL TWEE.

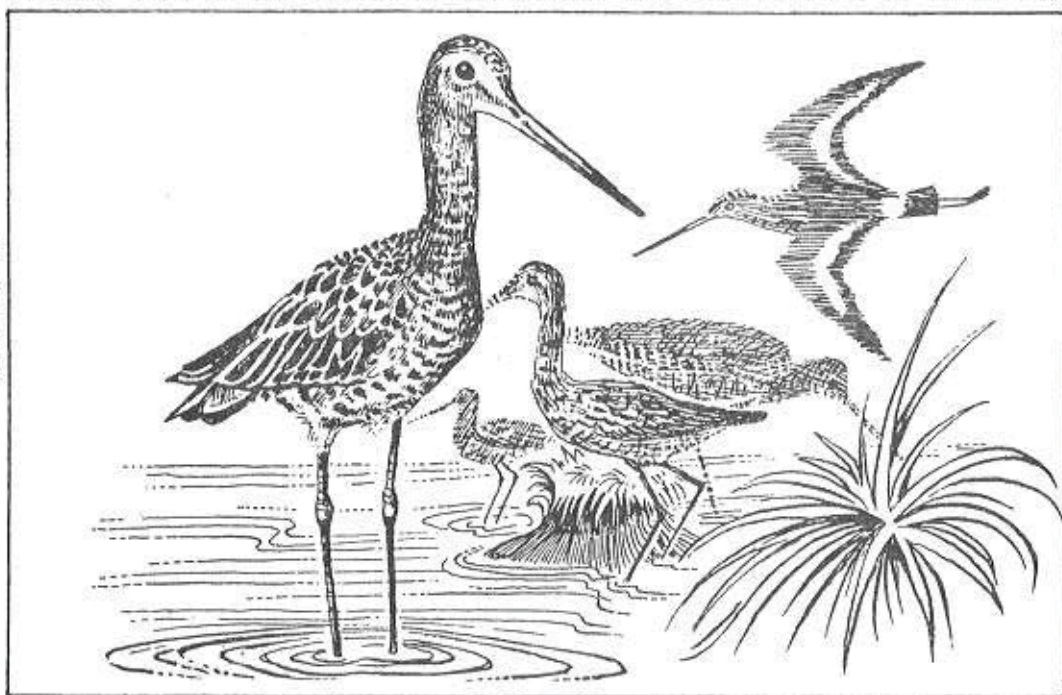
12-4.

WULP: twee Wulpen hebben het druk aan de stok met een Kraai. Ze bestoken de zwarte indringer van beide zijden. Plots verheft een van de beide Wulpen tot boven de vluchtende vijand en stort zich nijdig naar hem toe. Elders horen we Wulpen hun vlucht muzikaal begeleiden.

KORHOENDERS: Op drie plekken snort een haan voor ons op, verder ook een hen. De vlucht, afwisselend met actieve en gestreken vleugels, vangt aan met 'gag-gag-gag...' (do-boven). Gevonden uitwerpselen bestaan hoofdzakelijk uit deels verteerde wilgekatjes. Nadien merken we vijf donkere gestalten van hanen op in Berk en Den. Lusten zij ook jonge denappels? Onder de boom liggen aangepikte, groene denappels.

WATERSNIP: bij een plas schiet een Watersnip de lucht in, onder een herhaald, raspand 'sjék-sjék-sjék-...' -alarm, dat voortgezet wordt onder de grillige zigzag-vlucht. Nadien hetzelfde gedrag van een tweede. We nemen geen zang-

Grutto's.

vlucht meer waar.

GRUTTO: in hetzelfde plassen gebied vliegt een Grutto op. Tijdens de vlucht slaakt hij zijn vlug herhaald 'grwu-to', met de nadruk op 'too'. Nadien klinkt zijn roep rustiger, een meer zangerig 'grwuut-to', met beklemtoonde 'grwuut'.

BLAUWBORSTJE: het blauw, witgesterde vogeltje laat zijn gevarieerde, fijne zang horen.

20-4.

BOOMWALK: vier concurrenten zijn het uiteraard niet eens. Op een zeker ogenblik alarmeren er twee boven ons hoofd: 'khlie-khlie-...'. We bewonderen ze ook in hun vlucht. Soms laten ze zich snel glijden. mooi gezicht!

PAAPJE: een koppel op een omgeploegde rand. Het vederpak van het mannetje doet aangenaam aan: donkere kruin en wangvlek, brede roomkleurige strepen door het oog, warme geelroodachtige tinten van de borst.

26-4.

We leiden een talrijke groep Wielewalers uit het Antwerpse doorheen de heide. Onder de vele waarnemingen vermelden we er drie.

BUINE KIEKENDIEF: voor de bewonderende ogen van de deelnemers stijgt een Bruine Kiekendief op uit een rietveld. Soms spreidt hij prachtig de vleugels open en schijnt als het ware in de lucht te 'hangen'.

GRAUWE KIEKENDIEF: twee speurders 'wandelen' over de plassen.

DUINPIEPER: een koppel, op een duin, is reeds toegekomen. Tijdens onze vorige tochten noteerden we zijn aankomst nog niet.

5-5.

We vertrekken in de nacht, om 2 uur 10.

We hopen getuigen te kunnen zijn van het

baltzen der Korhanen. We willen ook de eerste vogelgeluiden noteren. Er waait een vrij sterke N.N.Oostenwind. De fietslamp licht voor ons uit. Eenmaal op de heiderand wagen we de 'cross' met gedoofde lamp.

2 uur 30. twee SPRINHAANRIETZANGERS zingen, zo vroeg reeds, hun ochtendhymne. Wanneer we, kort nadien, een Krekel horen, maken we een vergelijking. De Krekel gebruikt zijn strikinstrument, de vogel zijn keel en bek. De krekelzang klinkt daardoor ook heel anders: onderbroken en bijlange niet zo ver waarneembaar als de lange triller van de vogel.

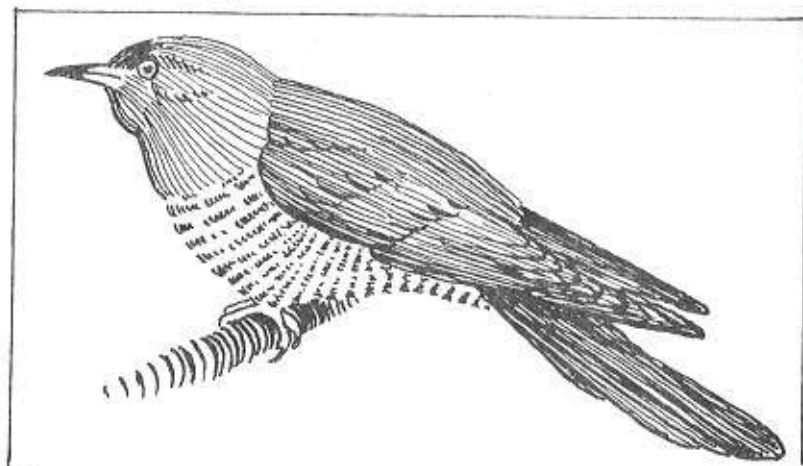
2 uur 40: een KOEKOEK roept in het randbos.

3 uur 05: midden op de hei draagt paljas TAPUIT zijn nerveus wijsje voor, afgewisseld met scherpe 'tjak'-roepen. We bergen onze fiets in een hutje om van daaruit, door een opening, het vogelleven te volgen.

3 uur 17: 'Kèr-kèr-kèr...4: een UIL, dachten we, zet zich neer op de hut;

3 uur 20: een eerste borrelende WULP.

3 uur 30: een tweede WULP.

koekoek.

In de vage schemering kijken we heen over de groezelige, donkergrauwe heide, hier en daar met lichtere plekken. Ver, aan de horizon bij de rijksweg, flitsen een paar lichten op.

3 uur 35: de BOOMLEEUWERIK beiert. Een lange zangvlucht, tot 5 uur 50.

3 uur 40: een tweede KOEKOEK. Een derde WULP.

3 uur 48: de eerste VELDLEEUWERIK tiereliert tot 3 uur 56.

4 uur 05: een eerste zangvlucht van meester WULP. Daarna vliegt hij alarmerend rond. Zal hij de Korhanen wekken? Een paar minuten later zegt mijn confrater: 'Ik vrees dat we ze vandaag niet meer zullen horen.' Zijn ontgoocheld woord is nauwelijks koud of...plots klinkt een 'korr-akorr-akrr', beslist en luid. Dan volgen een blazend, slijpend 'tsjoe-wègh' (mi-fa). Stilte, waarna rond 4 uur 13 weer achtmaal hetzelfde slijpend geluid. Om 4 uur 15 noteren we het eerste 'roe-roeroe...', het typisch koeren en kraaien. We luisteren scherp toe en noteren de drie ver chillende geluiden, zoals ze op elkaar volgen, tijdens vijf minuten. Ik geef ze hier weer met de volgende codeletters:

a = roeroeroe...(koeren of kraaien);

b = korr-akorr-akrr... (korrakkeren);

c = tsjoe-wègh...(blazen of slijpen);

x = aantal geluiden van de bepaalde klank. Tijdens 5 minuten luisteren noteren we de volgende geluiden:

1 x a - 2 x c - 1 x a - 3 x c - 2 x b - 1 x a - 1 x c - 1 x b - 1 x c - 1 x b -
1 x a - 2 x c - 1 x a - 1 x b - 1 x c - 2 x b - 1 x a - 1 x c - 1 x b - 1 x a -
1 x c - 1 x b - 1 x a - 1 x c - 1 x b - 2 x a - 1 x c - 4 x a - 1 x c - 1 x a -
1 x c - 2 x a - 2 x c - 2 x a - 1 x c - 3 x a. We blijven luisteren en loeren

zonder verder de geluiden te noteren. Tijdens een half uur zien de haan een vijftiental luchtsprongen maken, meestal bij het 'korrakkeren'. Het 'koeren' klinkt minder ruw dan de overige twee geluiden. Het draagt daarentegen veel verder, zoals wij dat tijdens andere tochten konden vaststellen. De haan houdt bestendig de lierstaart gespreid en de vleugels opgetild. Bij het 'slijpen' richt hij de hals lichtjes op. Zoals gezegd, balste de haan geheel alleen, met als voordeel dat zijn geluiden niet werden vermengd met die van zijn concurrenten. Dit maakte een zuivere notering mogelijk. Nadeel: mindere vurigheid dan bij een tornooi met mededingers. Dit laatste beschreef ik in 'De Wielewaal'. Een bijkomende reden voor deze mindere vurigheid zal ook wel het tijdstip zijn van onze huidige waarneming. In mei is de baltsdrift reeds verzwakt. Toen wij ons verplaatsten vluchtte de eenzame baltser de heide in.

4 uur 43: de DUINPIEPER voert zijn zangvlucht op.

Tijdens onze terugtocht noteren we nog twee SPRINHAANRIETZANGERS, op andere plaatsen dan waar we er twee hoorden om 2 uur 30.

13-5.

EKSTER: we stappen door een groep bremstruiken op de eenzame heide. Verrassing! Een ekstersnest...op de hoogte van mijn hoofd, in een Brem! Toch wel goed verborgen voor het oog, in een dicht brembosje. Het bouwsel bestaat uit dorre takjes o.a. van Brem. De binnenkant is bezet met dunne rijsjes, waarover in de kom zachte wortels. Vier eieren. Een aantal dorre takjes vormen een ijle koepel. In zo een eenzaam milieu bouwt de schuwe Ekster op manshoogte, hoewel uitzonderlijk. De vogels passen zich aan. We zien ook een ekstersnest in een Zeeden. Deze bloeit nu overdadig met stuifmeelkegels. De onrust van de oudervogel wijst op uitgevlogen jongen. En inderdaad, wij zien ze, nauwelijks vliegklaar, spartelen in een nabij dennengroepje.

BOOMVALK: een koppel in de omgeving van een plassengebied. Ze kunnen prachtig drijven en sierlijk vliegen. Heel wat Libellen glinsteren op de waterplanten. Het zijn geliefde prooien voor de Boomvalk die ze, al scherend, van het blad kan afklauwen.

KORHOEN: we zijn verwonderd. Voor het eerst dit jaar was het Korhoen vandaag niet van de partij. Nauwelijks heb ik die bedenking gemaakt, of mijn confrater vestigt mijn aandacht op vijf vluchtende hanen.

20-5.

WULP: sinds een week bleef het bestendig warm. In de wulpenwereld heerst grote onrust. Ze 'keffen' en 'foeteren' in de lucht of op een duin: 'kief-kief-kief...', 'tsjoe-tsjoe-tsjoe...', in een versneld tempo. Ook 'wuliep-wuliep-wuliep...'. Ze hebben vast jongen. Onze ervaringen bij en rondom het nest beschreef ik reeds eerder.

KUIFLEEUWERIK: hij pikt, al stappend, aan bladtoppen van gras en zeggen.

BUIZERD: hij wordt in zijn 'zonnedraaien' door een Kraai gestoord.

TAPUIT EN DUINPIEPER: ze laten zich zien en horen.

Tekst: Landewald Jansen, Heusden.

Tekeningen: Gilbert Van Avermaet, Gent.

DE GROTE HEIDE, 26 JAAR LATER.

9-4.

In de meeuwenkolonie is het een drukte van jewelste. Er wordt daarbij duchtig om een nestplaats gevochten. Een Boerezwaluw (*Herundo rustica*) scheert over een ven, vier Dodaarsjes (*Podiceps ruficollis*) duiken onder en verdwijnen in een rietkraag. Het gejoel van de Wulpen galmt op verschillende plaatsen over de heide. Heel in de verte hoor ik een Korhoen baltsen.

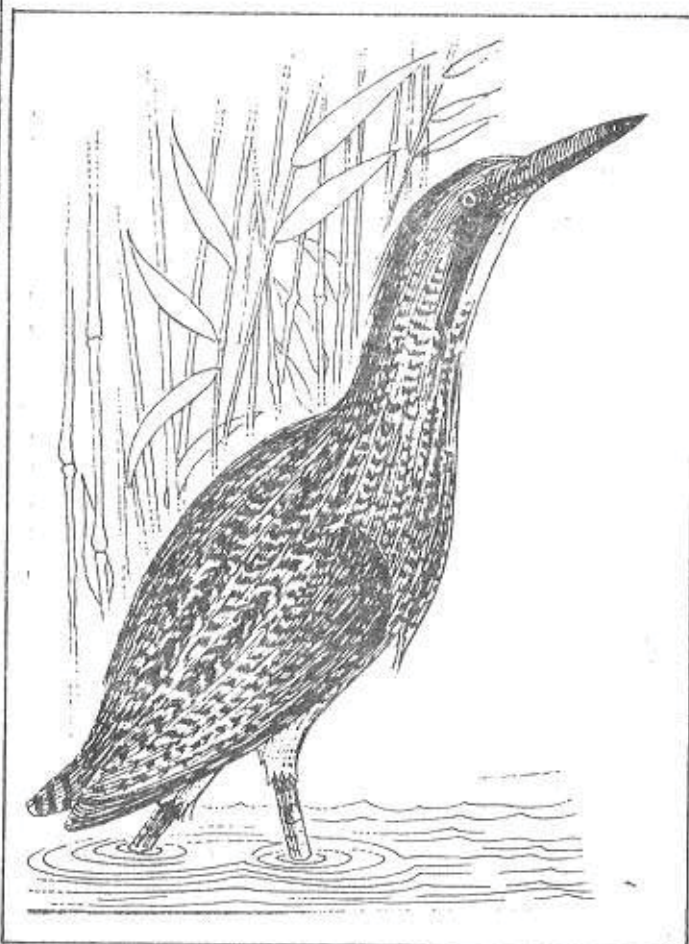
15-4.

De duisternis is bijna ingevallen, wanneer ik aan de vennen kom. Op de plas-
sen aan de tankweg zijn minimum vier Rugstreeppadden (*Bufo calamita*) aan het roepen. Hun rollend gekwaak kan men reeds van ver horen. Veel stiller zijn de roep van de Gewone Pad (*Bufo bufo*) en de Bruine Kikker.

21-4.

In het rietven hoor ik de Roerdomp (*Bautaurus stellaris*) roepen. Waterhoen-

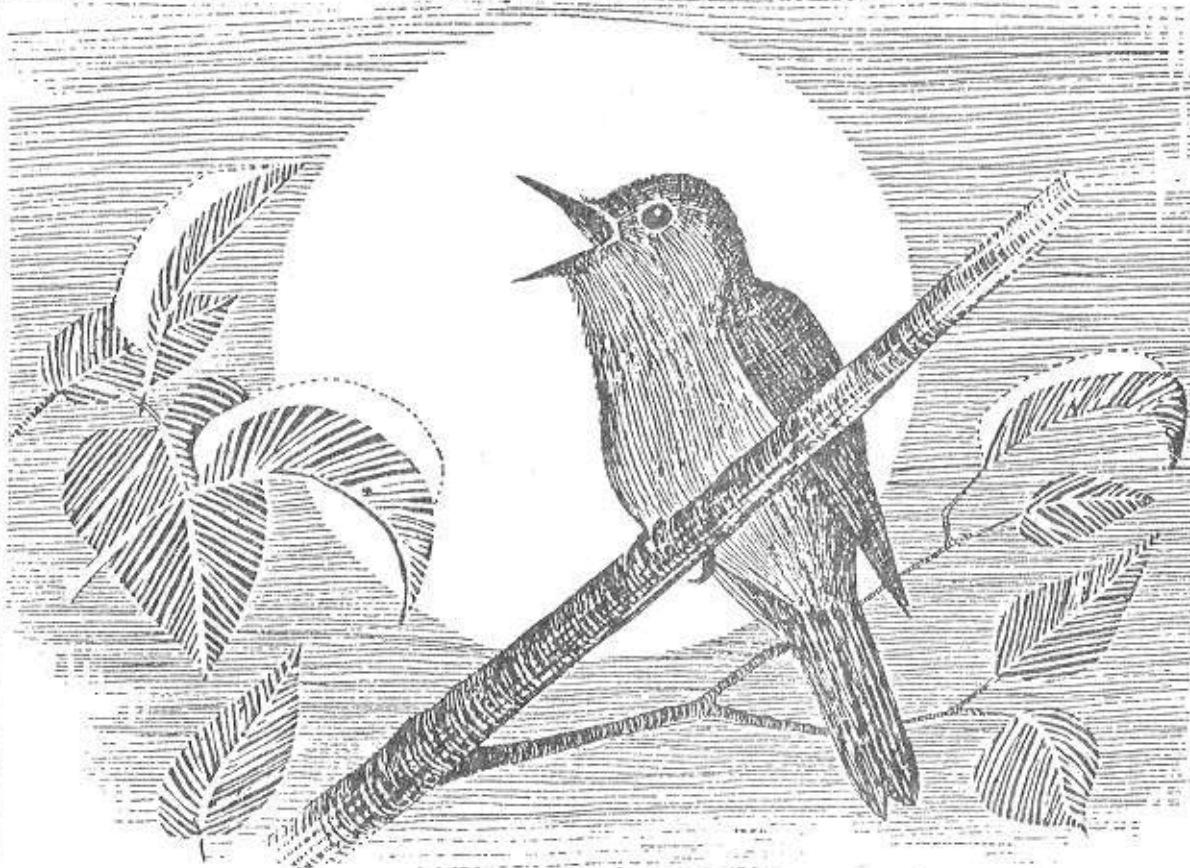
tje (*Gallinula chloropus*), vier Meer-
koeten (*Fullica atra*) en evenveel
Dodaarsjes dobberen op het water. Een
Watersnip (*Gallinago gallinago*) en
een Tureluur (*Tringa totanus*) vliegen
vanuit een heideplasje op. Veel Kok-
meeuwen zitten reeds op het nest, een
twintigtal Zilvermeeuwen (*Larus argen-
tatus*), zowel adulte als juveniele
vogels, staan op een duin. Opeens
treft mij een eigenaardige roep tus-
sen die honderde meeuwen. Het duurt
een tijdje vooraleer ik de vogel met
de rauwe kraauw-roep kan afzonderen.
Het is een Meeuw met een zwarte kop,
rode bek en met volledig witte vleu-
gelpennen: een Zwartkopmeeuw (*Larus
melanocephalus*). Deze zeldzame oos-
telijke gast is de laatste jaren al
een paar maal broedend waargenomen
in België. Een echtpaar Korhoenders
scheert over de heide, een Torenavalk
zit roerloos op een paal uit te zien
naar een prooi, of rust hij?
Wat zit de heide vandaag vol leven.
Nabij het Bosven staat een Ree (*Ca-
priolus capreolus*) tussen de dennen,
een paar Wintertalingen (*Anas crecca*)
vliegen op.

Roerdomp.

Aan de beek zingt een Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*) en roept een Koekoek.

Nachtegaal

22-4.

Met een groep Wielwalers van de afdeling Noor-Limburg trekken we de heide in. De Zwartkopmeeuw geniet volle belangstelling. Ook worden een paar Stormmeeuwen (*Larus canus*) tussen de talrijke Kokmeeuwen waargenomen. Bij de duinen zit een Tapuit (*Oenanthe oenanthe*) op een kleine verhevenheid. Twee Korhanen en een Korhen komen op de streeplijst. Een Klapekster (*Lanius excubitor*) zit in een vliegden. Nabij een oefentank wacht ons nog een verrassing. Op een zandvlakte zit een Velduil (*Asio flammius*). Bewonderd door de deelnemers vliegt hij op en strijkt een beetje verder in de heide neer.

28-4.

In het randgebied vliegt een Buizerd op. De terugtrek van de Tapuiten is volop bezig. Minstens acht eksemplaren kan ik tellen. Ze vliegen met korte rukjes verder. In een vliegden, in een oud kraaiennest, broedt een Ransuil (*Asio otus*) op drie grauwwitte eieren. Een 100-tal meter verder vind ik het half afgewerkt nest van de Klapekster, eveneens in een vliegden.

30-4.

Een mannetje Grauwe Kiekendief (*Circus pigargus*) scheert over de heide. De Zwartkopmeeuw is nog steeds in de Kokmeeuwkolonie aanwezig. Broedvogel??? We wachten met spanning.

4-5.

Bij de tankweg hoor ik de typische roep van de Duinpieper (*Anthus campestris*). In zijn golvende vlucht komt hij nader. Wat is hij zeldzaam geworden. Juist naast een tankspoor, in een pijpestrootjesvegetatie vind ik het nest van een Wulp op vier eieren. Een Torenvalkje duikt op een Zwarte Kraai (*Corvus corone*) en tracht hem te verdrijven. Op nog geen vier meter, in een oud kraaiennest, liggen de vijf baksteenrode eieren. Aan de vennen verdwint een Wilde eend (*Anas platyrhynchos*) met een toom jongen in de Biezen.

Oeverzwaluwen (*Riparia riparia*) vliegen over het water. In de verruigde beemden van 'Spiekelspade' het wekkertje van de Sprinkhaanrietzanger (*Lorustella nacira*).

12-5.

Nabij de bronhelling is een Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) aan het ratelen. Geluidloos komt de vogel aangevlogen, blijft een poosje nieuwsgierig voor mij wiekelen en verdwijnt weer in het duister. Een tijdje daarna hoor ik hem weer opnieuw ratelen. Aan de 'Dikke Eik'

zijn drie Nachtegalen aan hun concert bezig. Een waterval van welluidende klanken daalt langs de toonladder af in de stilte die in de verte wordt verstoord door het gedonder van tanks. Twee uitersten in de natuur, maar het kan.

Tekst: Albert Geuns, Eksel.

Tekeningen: Gilbert Van Avermaet, Gent.

even grímlachen

Er zijn autoriteiten en beleidsgroepen die beweren dat Natuur- en Milieu-actiegroepen overal tegen zijn. Natuur- en Milieu-actiegroepen daarentegen zijn voor:

- schone lucht
- zuiver water
- natuurbescherming
- landschapszorg
- leefbare steden
- rustige dorpen
- zuinig gebruik van grondstoffen
- beredeneerd energiegebruik
- creatieve werkgelegenheid
- kleinschalige productiewijzen
- rechtvaardige verdeling van arbeid en goederen
- veilig verkeer
- openbaar vervoer
- vrede en ontwapening
- eerlijke informatie
- echte inspraak
- een menswaardige en vrije samenleving zonder uitbuiting
- verbanning van machtsmisbruik en geweld

Zijn de autoriteiten en beleidsgroepen daar soms tegen?

Nico Jagenau.

Wil je een uur gelukkig zijn: eet.
Wil je een avond gelukkig zijn: drink.
Wil je een maand gelukkig zijn: reis.
Wil je een jaar gelukkig zijn: trouw.
Wil je een leven gelukkig zijn: TUINIER dan!

Oud Chinees spreekwoord.

biologisch telen

Telen, eten en denken zijn onverbrekkelijk met elkaar verbonden want men denkt zoals men eet en men eet zoals men teelt. Daarom laten wij ons stukje bij beetje voorlichten en inwijden in de eeuwige cirkel van grond, mest en vrucht tot heil van die wij lief hebben. Om de democratie te dienen en vrije keuze mogelijk te maken besteden wij de rest van deze jaargang aan de voorstelling van de verschillende biologisch teeltmethoden. J.L.

DE VERSCHILLENDE METHODEN ALTERNATIEVE LAND- EN TUINBOUW.

Het is niet zo eenvoudig om betrouwbare cijfers op te geven voor de oppervlakten grond, beteeld volgens een of andere alternatieve land- en tuinbouwmethode. Het is zelfs goed mogelijk dat, indien wij voor West-Europa een 1 % vooropstellen, dit nog overdreven zou kunnen zijn. Van den andere kant is het weer zo dat dit percentage sterk stijgende is, en dat bij voorbeeld in eigen land het percentage liefhebbers- biotelers beduidend hoger ligt.

Het kan voor een buitenstaander bijna lachwekkend voorkomen dat in dit betrekkelijk klein areaal een achttal verschillende methoden aangewend wordt. Dit neemt niet weg dat ze stuk voor stuk niet alleen een historische betekenis hebben, maar stoelen op heel wat verantwoorde criteria, die soms verschillen van land tot land, van streek tot streek. Ter betere voorlichting willen wij de verschillende methoden bondig bespreken.

DE ANOG (1) METHODE.

Deze methode is meer gericht op de commerciële fruitteelt en wordt bijna uitsluitend beoefend in Nederland, West-Duitsland, en in mindere mate in Oostenrijk, Italië, Zwitserland en Frankrijk. Ze stelt zich wel, in tegenstelling met andere methoden, op het standpunt dat het ook op moderne, intensieve en groot-schalige bedrijven mogelijk is, fruit en andere te telen volgens inzake rendement en productiviteit verantwoorde teeltmethoden. Dit betekent o. andere dat zo weinig mogelijk grondbewerking, of liever grondonwerking wordt toegepast en dat de grond bedekt gehouden wordt met een groenbemestingsgewas of met organisch materiaal. Bedenklijk is wel dat men zich, indien werkelijk hard nodig, niet schroomt chemische middelen als bestrijding toe te passen, hoewel dan toch de minst giftige en ecologisch meest verantwoorde worden gebruikt.

Naast fruit, reedsvermeld, wordt door deze in 1962 te Paderborn in West-Duitsland opgerichte 'Arbeitsgemeinschaft' op beperkte schaal groenten en aardappelen gekweekt. De opzet van deze Arbeitsgemeinschaft is, bij het samenstellen van teeltplannen met alle mogelijke factoren rekening te houden opdat de biolo-

(1): Arbeitsgemeinschaft für Naturgemässen Qualitätsanbau von Obst und Gemüse.

gische waarde van de land- en tuinbouwproducten op een zo hoog mogelijk niveau zou komen te liggen. Niet alleen wordt de bodem 'gerust gelaten' en bedekt, maar alle voorzieningen in voedingselementen zijn er op gericht om zoveel mogelijk leven in de bodem te activeren. Omwille van de opbrengst wordt bijzondere aandacht besteed aan de stikstofvoorziening, zij het dan meestal onder organische vorm. Men legt de nadruk op de gemakkelijk te bekomen en tevens hanteerbare handelsproducten zoals kippemest, bloed- en beendermeel, vlasmeel en pelskensmest.

Voor de bestrijding van onkruiden, ziekten en insecten wordt het gebruik van chemische hulpmiddelen toegestaan. Men is van mening dat het gebruik van deze middelen op de moderne, grootschalige bedrijven, in het kader van een verantwoorde productiviteit, niet te vermijden is. Deze middelen dienen uiteraard weinig giftig te zijn, niet schadelijk voor het regenwormbestand, noch voor de algemene bodemvruchtbaarheid.

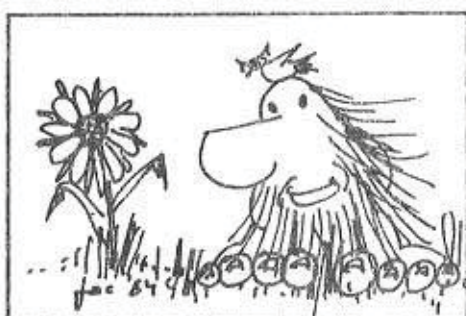
Dit alles zal wel van aard zijn om onze lezers even te choqueren. De Anog-methode is inderdaad de methode die, van alle alternatieve methoden, dichtstaande leunt bij de klassieke (lees chemische) land- en tuinbouw. Wij vragen ons in eerste af hoe het mogelijk kan zijn, een doelmatige biologische plantenbescherming toe te passen, wanneer men geregeld scheikundige bestrijdingsmiddelen met een breed werkingsspectrum toepast.

Toegegeven moet worden dat men bij de stikstofgiften onder andere zeer voorzichtig is, heel wat voorzichtiger dan in de gangbare land- en tuinbouw. Tenslotte blijft de Anog-methode diegene waarmee de huidige landbouwwetenschap zich gemakkelijk kan verzoenen; ze staat in bepaalde gevallen dicht bij de 'geïntegreerde' plantenbescherming, waarmee men de laatste tijd nogal fel uitpakt.

Besluitend kunnen wij zeggen dat de Anog-methode ver van compromisloos is, wat zeker door de meesten onder ons nogal scheef zal bekeken worden; voor de rest worden meestal ernstige pogingen gedaan om aandacht op te wekken voor en te besteden aan de bodemvruchtbaarheid en het gebruik van -min of meer verantwoorde - organische hulpmeststoffen.

Rik Dedapper, Geel.

DE LELIE is een toonaangevend, vakkundig en boeiend tijdschrift over Biologisch Tuinieren dat tweemaandelijks verschijnt. Abonnement 250 frank te storten op rekening 230-0367118-90 van vzw Covobit. Vermelden: abonnement De Lelie.

leven in de tuin

DE IRIS.

Er bestaan meer dan 200 soorten Irissen die in het wild groeien (of groeiden) en duizenden hybriden. Ze hebben echter twee kenmerken gemeen: zwaardvormige bladeren en een opvallende bloemstructuur. De bloem bestaat uit drie, meestal opstaande bloemblaadjes, de vlag en de drie buitenbladen of kelkbladen, de gaffel, die van de voet van de bloem omlaag hangen. Tussen de buitenste en de binnenste bloemblaadjes zitten de voortplantingsorganen van de bloem, vaak gekroond met een kleurige kam. Irissen zijn er in allerlei fantastische kleuren,

vandaar de naam 'Iris' naar de Griekse godin van de regenboog. Merkwaardig aan de Iris is, dat we meerdere groeiwijzen aantreffen. Enkele voorbeelden:

-de GERMANICA-hybriden groeien uit dikke ondergrondse stengels, rhizomen genaamd, die vlak over de grond voortkruipen. Ze houden van een droge, kalkrijke standplaats.

-het wortelgestel van de Iris SIBERNICA is afgestemd op een vochtige, neutrale bodem.

-de LAEVIGATAE-groep omvat verscheidene in de zomer bloeiende Irissen, die veel water nodig hebben, zoals de Gele Lis (*Iris pseudacorus*) die in water groeit en de Japanse Iris (*Iris kaempferi*). Deze laatsten hebben platte bloemen als parasols.

-de vroegbloeiende RETICULATA Irissen zijn bolgewassen. Ze dienen om de twee à drie jaar opgerooid te worden, zoals bij voorbeeld de Narcissen.

Tegenwoordig kweekt men Irissen vooral om hun mooie bloemen. De fijngemalen gedroogde wortelstok wordt echter als 'Poudre-de-Riz', een verbastering van 'Poudre-d'Iris', al eeuwen lang als toiletpoeder gebruikt.

Persoonlijk waardeer ik de Irissen het meest omdat het tussenbloeiers zijn: wanneer de voorjaarsbloemen verdwijnen, kunnen we van hun kleurenpracht genieten. Het zijn ook zeer gewilde snijbloemen.

Helena, Lieben, Diepenbeek.

even glimlachen

LEVEN.

Het leven is vaak beven
voor nieuwe morgenstond,
het moeten weer beleven
van wat zo tegenstond.

Het is ook vreugde vinden
in iedere nieuwe dag
en zich opnieuw verbinden
tot tranen of gelach.

DONAAT SNIJDERS.

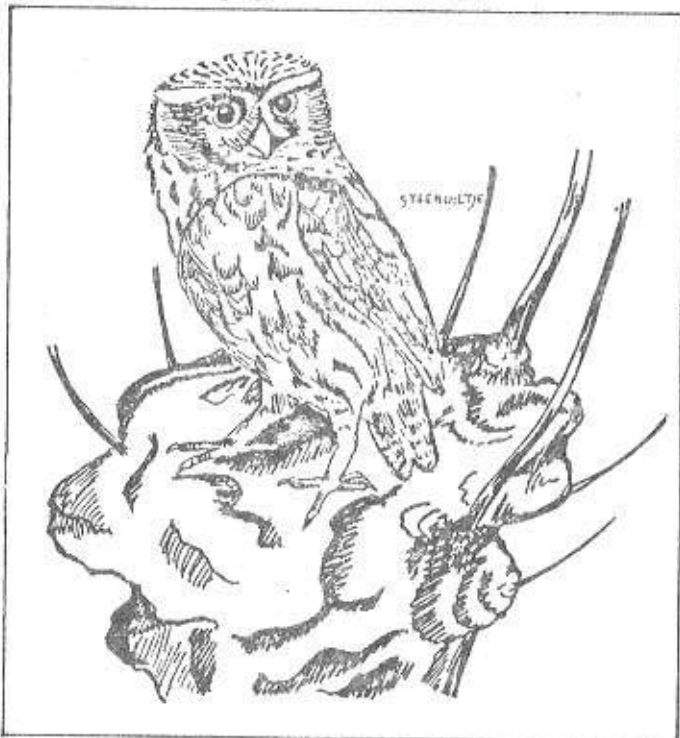
dat was het

Een poging tot relaas
voor hen die er niet waren,
voor hen die er wel waren,
voor hen die er zullen zijn.

Daar het ontbreken van een nodige hoeveelheid licht op deze avondlijke tocht de aantekeningmogelijkheden van uw verslaggeefster herleidde tot nul, zal de weergave van het beleefde tot enige momentopnamen beperkt blijven.

Met een tiental geïnteresseerden vertrokken we aan de Kinderboerderij te Kiewit, van waaruit Freddy V.D.B. ons door het hem welbekende uilengebied zou gidsen. Stuurde iemand zijn kat? Wij dachten van wel, het dier volgde ons plichtsgetrouw over zo'n 50 meter, doch hield het toen voor bekeken en volgde zijn eigen weg, alle mogelijke Uilen latend voor wat ze waren.

Het mag nu gezegd, het is niet zo dat je voor een uilenwandeling stevast meegeloodst wordt in de heide om een kikkerconcert te aanhoren, al is dat ook wel de moeite waard natuurlijk. Neen, dit jaar waren de Uilen op post. Het schreeuwen van het Steenuiltje was soms zeer duidelijk te horen. We zagen er zelfs een door het nachtelijk duister golven, en dat is heel wat anders dan een uit zijn slaap gewekte Ekster.

En waren het daar Steen- of Ransuilen die ons zo van nabij schenen uit te dagen tot een zoektochtje in het donker? Het ontlokte aan onze gids wel enige verhalen over zijn belevenissen tijdens die nachtelijke observaties op het land. Ons werd zelfs een echt Steenuiltje getoond, maar het 'in levende lijve' was spijtig genoeg niet meer van toepassing daar de levensgeesten van het diertje reeds enige dagen gevloten schenen te zijn. Naar iemand zei, zouden deze Uilen soms verrast worden door afzettingen met prikkeldraad boven hekkens en dergelijke, en zouden ze zo aan een voortijdig einde komen. Het bleek ook mogelijk door nabootsing van steenuilengeriep een antwoord te ontlokken aan verre vogels.

Heeft Lisette al dan niet de ogen van een Strix aluco (Bosuil), ze wist ondertussen enige goed gecamoufleerde

nachtvlinders te ontdekken op de struiken aan de wegkant. Betreurden we het dat er boven het hoofd der aanwezigen geen geruisloze gevleugelden kwamen aanfladderen of dat we geen enkel exemplaar verrasten in een schuur? Och, die ontmoetingen laten we graag over aan de volhouders van het derde uur in de ochtend. Onze gezellige wandeling was alleszins te middernacht afgelopen. Tevreden en moe (?) werd afscheid genomen; ook van de kat die ons bleek te hebben opgewacht en we reden huistoe met Athena nog in onze gedachten. Een fijne avond was het.

Annemie Verheyden, St.Truiden.

zeeland

DE VOORNAAMSTE BIOTOPEN VAN ZEELAND.

1. Slikken, Schorren, Dijken.

Het Nederlandse Delta-gebied is in wezen een estuariumgebied. Een estuarium is een riviermond waarin eb en vloed optreden. Daardoor is Zeeland uniek op flora- en faunagebied in vergelijking met de andere Europese delta's, zoals die van de Rhône (Camargue) en van de Donau waar geen getijden voorkomen. In zijn meest karakteristieke vorm is een estuarium een geleidelijke overgang tussen het zoete rivierwater en het zoute zeewater. Vanaf de rivier komende vindt men eerst een gebied waar eb en vloed wel doordringen, maar waar het water nog geheel zoet is. Prachtig voorbeeld van zulk gebied was, tot na de afsluiting van het Haringvliet, de Biesbosch.

Verder naar de zee wordt het water brak: zoet en zout water zijn hier vermengd. De bomen en de struiken hebben hier plaats moeten maken voor biezengrassen. De opvallendste vogelsoort is hier de Kluut. Als het water nog zouter wordt krijgt men de levensomstandigheden van de open zee en krijgt men een levensgemeenschap van zoutminnende planten en dieren. Typisch voorbeeld hiervan was en is nog steeds de Oosterschelde.

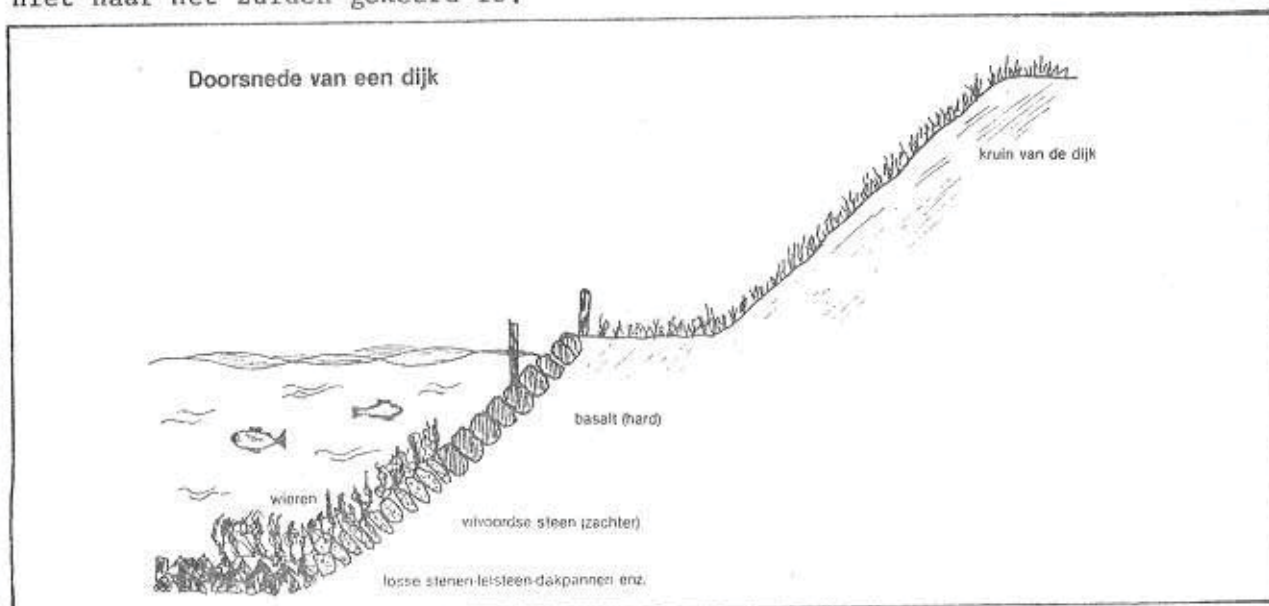
In een estuarium is de werking van de branding getemperd en onbestaand. Behalve zand vervoert de zee ook lichte kleideeltjes. In het woelige water van de branding krijgen ze geen kans om te bezinken, maar verder landinwaarts, in een zogenaamd zeevat of binnenzee, waar het water rustiger is, kunnen de kleideeltjes zich afzetten. Dit gebied noemt men een slikke of ook wel wad. Door de zand- en kleiafzettingen worden zandplaten gevormd die bij laagtij droogvallen. De slikke wordt dus tweemaal per dag door het water overspoeld, waarbij telkens opnieuw bezinkdelen worden aangevoerd. Daardoor zijn de slikken ontzettend rijk aan dierlijk leven. De basis van dit leven wordt gevormd door het plankton: het plantaardige -eencellige wireen of diatomeën waarvan er meer dan 100 soorten voorkomen- en het dierlijke dat massaal aanwezig is: Zeevonk, roeipootkreeftjes en raderdiertjes, in het totaal een 75 soorten. Ze vormen samen het begin van een enorm rijke voedselketen. De aantallen weekdieren en wormen die op het wad leven grenzen aan het ongelooflijke: per vierkante meter kan men tot 250.000 organismen aantreffen, het microscopische leven niet meegerekend.

Aan deze rijkgedekte tafel van weekdieren, tweekleppigen en wormen, zoals Kokkel, Strandgaper, Muultje, zeeperen, Kreeften en Garnalen, komen zich de duizende steltlopers en eenden te goed doen: o.a. Scholeksters, Tureluurs, Zilverplevieren, Bergeenden en Rotganzen. De slikken fungeren als voedselgebied voor enorme vogelaantallen, waarbij zich in het koude jaargetijde de overwinteraars voegen.

Op dit grote aanbod van bodemdieren komen ook de vissen af. Vooral jonge vissen, zoals Schol, Bot, Tong, Haring en Sprot zoeken de estuaria op. Pas na een of meer zomerseizoenen zoeken de jonge vissen de Noordzee op. De estuaria kan men dus als een kinderkamer van verschillende vissoorten beschouwen.

Door de voortdurende afzettingen van bezinkmateriaal komt er een ogenblik dat bepaalde randgebieden slechts enkele keren per maand onderlopen: bij springtij. Deze normaal droogblijvende platen noemt men schorren. Op de schorre ontwikkelt zich een bijzonder rijke vegetatie. Naargelang het niveau boven de zeespiegel, al is het maar enkele centimeters, verandert de begroeiing. Men vindt er vanaf de zee naar boven: Zeekraal, Engels Slijkgras, Obione, Lamsoor, Zeester en Zeerus. Voor de vogels zijn de schorren belangrijke rust en broedgebieden.

De dijken zijn kunstmatige afbakeningen van de zee. De voet, die in verbinding staat met het zeewater, fungeert als een kunstmatige rostkust, waarop zich het dierlijke en plantaardige leven vastzet. Van beneden naar boven kan men vinden: zeepokken, mossels, het Bruinwier (vb. Blaaswier en Zeeëik), het Groenwier en helemaal boven de Korstmossen. Het groene gedeelte, de kruin, van de dijk vertoont een rijke plantengroei, die erg kan variëren naargelang de flank al dan niet naar het zuiden gekeerd is.

2. Plassen en kreken.

Na het inpolderen en droogleggen van stukken zee waren vele kleine eilandes met elkaar verbonden. In de loop der eeuwen groeide het land altijd maar aan tot de huidige eilanden en schiereilanden. Het water verdween echter niet helemaal. Vaak bleven restanten over van de vroegere zeearmen. Het zijn soms niet meer dan brede grachten, maar er zijn ook uitgestrekte plassen overgebleven zoals het Dijkwater en de Schangé. Er heeft zich dikwijls een rietkraag gevormd en er is een rijk vogelleven. Het zijn vooral de zwemmers die men hier ziet: Futen, Kuifeenden, Zwanen, Slobeenden, Zaagbekken, Nonnetjes.

Ook de afgesloten zeearmen zijn reusachtige zoetwaterplassen geworden: Veerse meer, de Grevelingen, het Haringvliet. Na de afsluiting van de zee begon het water te verzoeten. Dit leidt tot ingrijpende veranderingen in het biologisch leven: alle zeedieren en -planten sterven af, op Stekelbaars en Paling na. Aanpassing is niet mogelijk, daarvoor gaat de evolutie te traag. Geleidelijk daarna wordt de levensgemeenschap één van die soorten die in zoetwater voorkomen. De aard ervan wordt bepaald door de kwaliteit van het water. In deze diepe binnenmeren vindt men ook andere vogelsoorten: Dodaars, Brilduiker, Fuut, enz...

3. Polders, akkers en weilanden.

Zeeland is na de ramp van 1953 helemaal heringedeeld geworden. Grootschalige landbouw bracht grote boerderijen omringd door uitgestrekte landerijen. Het zicht over de velden is praktisch onbegrensd daar bijna alle bomen en houtwallen sneuvelden in de overstroming van '53.

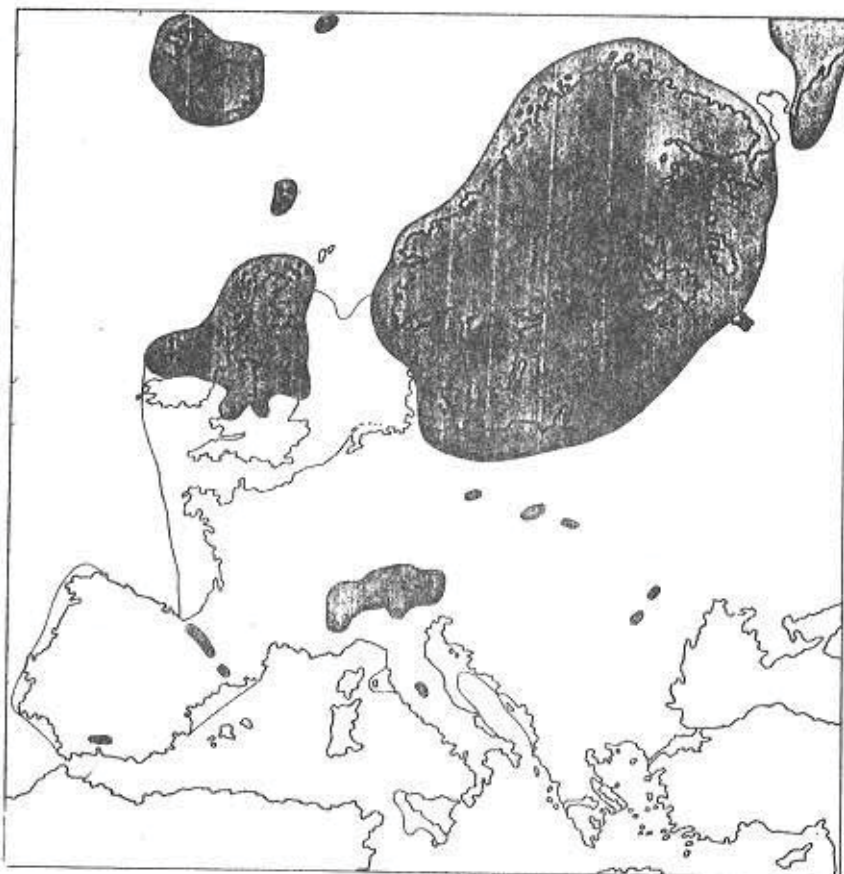
Landbouw in Zeeland betekent: veel fruitteelt, uitgestrekte weilanden vol schapen, bieten, uien en aardappelen. Precies door deze oneindigheid en ook door

de lage bevolkingsdichtheid is Zeeland een uitgelezen voedsel- en rustgebied voor overwinterende ganzen. Men vindt ze soms in enorme aantallen samengetroeft: Brandganzen, Kolganzen, Rietganzen en Grauwe Ganzen. Komen daarbij nog grote aantallen Rotganzen, Wulpen, Plevieren die door het hoge water van de zandbanken verdreven zijn.

De velden en de weiden zijn ook het uitgelezen jachtgebied van de Velduil en de Buizerd, maar zeker ook van de Kiekendief. Het eindeloze polderland is één van die dingen die de Zeelandbezoeker lang bijblijven.

4. Duinen.

De duinen zijn de natuurlijke barrière die zich tussen de zee en het vasteland heeft gevormd. Als men de duinen van Nederland bekijkt, dan blijken ze niet overal dezelfde vorm, breedte en samenstelling te hebben. Zo zijn de duinen bij Cadzand niet breder dan 100 meter, terwijl ze bij Schoorl in Noord-Nederland 5 à 6 kilometer breed zijn. Ook blijken ze in het zuiden kalkrijker te zijn dan in het noorden. Kennelijk waren de omstandigheden waarin ze ontstonden niet overal gelijk. We gaan hier even dieper in op het ontstaan van de duinen.

De maximale verbreiding van het landijs en de gletsjers in NW-Europa tijdens de laatste ijstijd (naar Zagwijn) die van 70.000 tot 10.000 jaar geleden duurde.

Grijs = ijs,
gearceerd = water,
wit = land.

Als men de klok zo'n 20.000 jaar terug zet ziet Europa er ongeveer uit als op bijgaand kaartje aangegeven is. De ondiepe Noordzee lag nog droog tot aan de Doggerbank. Toen het ijs afsmolt en de ondiepe zee gevuld werd ontstonden er strandwallen. Dit zijn zandige ruggen, waarvoor het materiaal aanvankelijk door de grote rivieren was aangevoerd en tijdens de ijstijden door wind en kuststromen werd verplaatst. Vermoedelijk was er een compleet strandwallensysteem opgebouwd zo'n 5000 jaar geleden. Voortgaande aanvoer van zand, en dankzij de minder snelle stijging van de zeespiegel vanaf het begin van het subboreaal, werden westelijk van de eerste weer nieuwe zandruggen afgezet. De eerste strandwallen werden onderstoven door opgedroogd zand en stilaan ontstonden de eerste duinen. Het zand werd vastgehouden door Biestarwegras vooral. Dit is een soort die de eigenschap heeft goed bestand te zijn tegen het zoute milieu, maar ook om door het zand uit te broeien als het er door bedekt wordt. Het is dus een ideale

zandbinder.

Omdat het peil van de Noordzee bleef stijgen, kwam de zeebodem tenslotte zo diep te liggen dat er geen zand meer omgewoeld werd door de golven. De vorming van strandwallen kwam hiermee tot stilstand, maar de ontwikkeling van de oude duinen bleef nog doorgaan tot ongeveer 400 na Christus. De oude duinen geraakten begroeid met struiken en bomen en de zandgrond werd geleidelijk uitgehoogd.

Ingevolge van gewijzigde kustromen en talrijke stormvloedën ontstond er rond de tiende en elfde eeuw sterke afslag van de kust. Na 1200 echter werd door steile westenwinden opnieuw zand op strand aangevoerd en de jonge duinen werden gevormd, gedeeltelijk over de oude heen. Sindsdien bleef het zand in beweging en er vormde zich windkuilen, duinpannen, ringduinen en zo meer. Het huidige uitzicht van de duinen is het resultaat van een samenspel van wind, droogte, begroeiing en niet te vergeten (over)-recreatie.

Flora en fauna van de duinen.

De duinen vormen een zeer gevarieerd biotoop, waarbij extreme omstandigheden gecreëerd worden. Door het gehalte aan zout of kalk, door het bodemreliëf en de structuur van de vegetatie ontstaan zeer grote verschillen in het klimaat, op zeer beperkte gebieden en in zeer korte tijdspanne: het microklimaat dus dat van plaats tot plaats erg kan verschillen.

De jonge duinen, het dichtstbij de zee, zijn nog kalkrijk (zeeschelpen). Hier vindt men een vegetatie van struwelen en Duindoorn, Liguster, Berberis en Kardinaalsmuts. Als kruiden vindt men er onder andere het Kandelaartje, Muurpeper, Echt Walstro, Fakkkelgras en Duinviooltje. In de oudere duinen is een groot gedeelte van de kalk door het regenwater uitgespoeld. Men treft er ook een andere vegetatie aan: Struikheide, Kraaiheide, Buntgras, Paashaver, Zandblauwtje, Kruipwilg en Zandzegge.

Voor vele vogels zijn de duinen het broedgebied bij uitstek: Zilvermeeuw, Scholekster, Tureluur, Wulp, Stern, Nachtzwaluw, Tapuit en nog vele andere zangvogels die in de dichte struwelen nestelen.

Theo Dreesen, Opoeteren.

in de randgebieden

In 1983 stonden wij onze beste bijdrage 'Mooie Wandelplekjes' als bewijs van solidariteit af aan de Nal-krant onder de titel 'Waar in bronsgroen...'. We vervingen door iets anders omdat wij ons een contactblad voor natuurgidsen niet kunnen voorstellen zonder beschrijvingen van wandelroutes. We dachten aan de studie van randgevallen d.w.z. biotopen die niet typisch Limburgs zijn maar toch niet te veraf. We vonden George Nijs bereid voor ons zijn streek te ontvouwen. Naar aanleiding van het verlof maken we daar een dagtrip van, een bewijs dat men niet ver hoeft te lopen om te kunnen genieten. Bedankt George! J.L.

EEN WANDELING IN DE ZUIDERKEMPEN.

De hierna beschreven wandeling is bedoeld als een volledagwandeling. Laten wij dus vertrekken rond 9 uur aan de abdijpoort van Averbode (1). De abdijkerk en de omgeving zijn een bezoek overwaard, maar dat kan straks na het einde van de wandeling gebeuren. Trouwens, men viert dit jaar het 850-jarig bestaan van deze Norbertijnenabdij.

We houden de poort aan onze rechterzijde en we vinden een 50 meter verder de ingang van het Mariapark (2), een restant van de grote Mariaverering in Averbode. Het dorp heette vroeger Everbeur. Dit wijst op een schuilplaats voor evers (beur). In het park tref je verschillende soorten vogels aan: Tuinfluiter, Zwartkop, Merel, Zanglijster, Glanskop (zeldzaam voor de streek), Matkop, Boomkruiper

Pimpel- en Koolmees....Als plant komen ook de Gevlekte Aronskelk en het Lieve-vrouwebedstro voor. Aan de grot tussen de zitjes rechtdoor en aan de Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart links onder een boog door tot we het klein ijzeren poortje vinden. Hier kunnen we de asfaltweg oversteken.

Rechts vind je het vroegere voetbalveld van Everbeur Sport (3) en links de gebouwen van de meisjesschool (4). We vervolgen nu onze weg over de Weefberg. Dit stukje kruipt al aardig in de kuit. Een 40 jaar geleden was de 'berg' nog volledig ingenomen door de heide. Met heel veel geluk tref je er misschien enkele Reeën aan. Als je voor een zanduitgraving komt, het pad rechts volgen en steil naar beneden tot op de grote weg. Even naar links en dan rechts de Sportstraat (5) in. DE volgende straat weer even naar rechts en dan weer links. We komen op een asfaltweg, waar we verderop naar links de Kerk van Ter Hoeve zien (6). Ter Hoeve is een gehucht van Testelt. Het is zo genoemd omdat hier de hoeven, die verpacht werden door de Norbertijnen van Averbode, stonden. We volgen de weg naar rechts en komen op een steenweg. Deze volgen we even naar links tot op het kruispunt (7) Links het oude voetbalveld van Testelt. We gaan rechtdoor de Oude Mechelsebaan in. De overlevering wil, dat dit vroeger een heirbaan was. De eerste straat rechts. We komen in een landelijke omgeving. Kievitten, een Blauwe Reiger en zelfs een Zwarte Specht behoren tot de mogelijke ontmoetingen. We bevinden ons nu in de Mosvenne, een deel van Wolfsdonk dat op zijn beurt weer een deelgemeente van de fusiegemeente Langdorp is.

We blijven de asfaltweg volgen. Aan de linkerzijde van een halfgerooid dennebos. De bomen, die vroeger veilig beschut in het midden stonden, hebben nu veel te lijden van de wind. Merk bij sommige stammen de typisch bocht op. De Dannelotvlinder legde zijn eitjes in de topscheut van de Den. Deze jonge twijg wordt weggevreten door de larven en een zijscheut neemt de rol van de hoofdscheut over. We slaan net voor een dennebosje een paadje links in en belanden na een bocht op een grote weg. Oversteken en de Langestraat (8) in. Aan een dwarsdreef slaan we linksaf. Hier is het heerlijk vertoeven: ik vermoed dat de dennedreven in het Aards Paradijs er zo uitzagen. We steken een asfaltweg over en komen uiteindelijk uit op een tweede asfaltbaan, waar we rechts inslaan. Zo bereiken we de grote baan Averbode-Blauberg.

We slaan nu linksaf en onmiddellijk rechts. Bewonder de achterzijde van de nieuwbouwwijk. Nu is het steeds rechtdoor. De kaart spreekt voor zichzelf.

Vertrek:

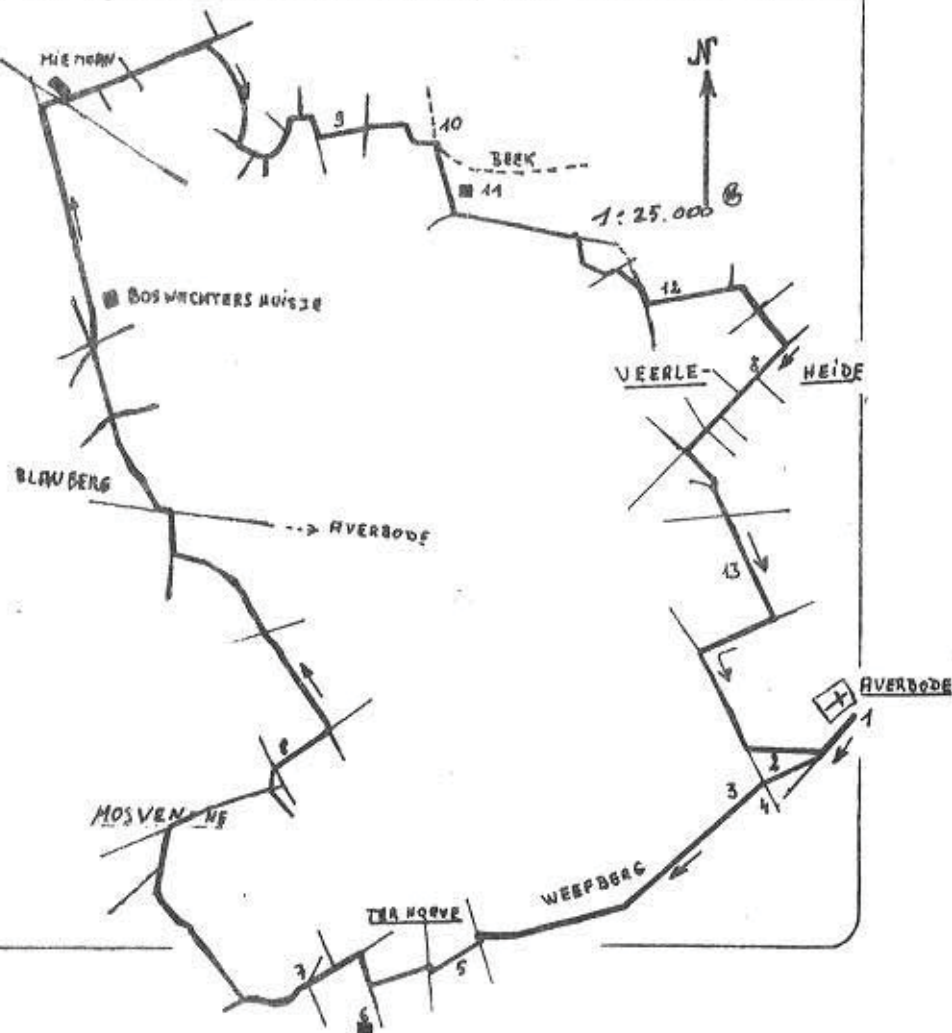
Averbode Kerk.

Afstand: 17 kilometer.

Wegen:

enkele stukken zijn minder geschikt voor kindervagens.

Kaart: 24/3-4.

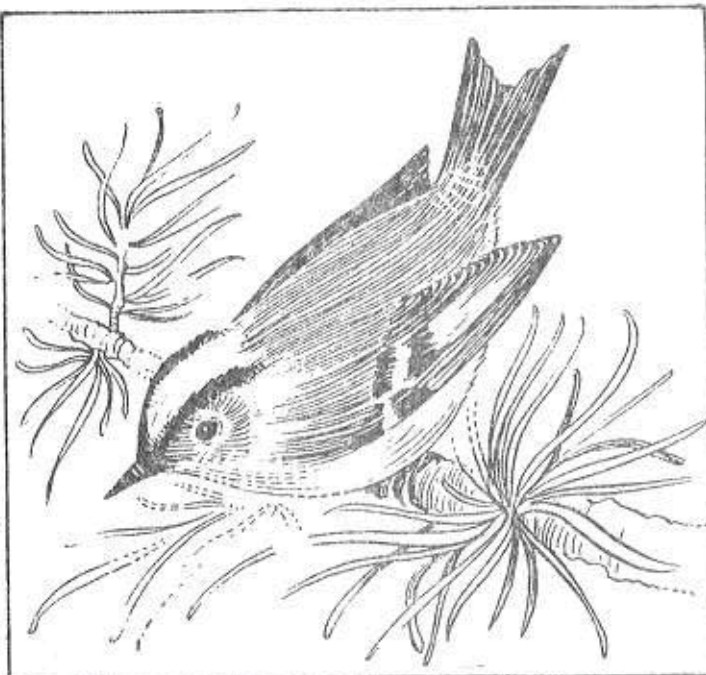
Aan de rechterkant veel weiden en akkers. De Veldleeuwerik zingt hier bijna altijd. Wie goed kijkt vindt zelfs enkele vennen. Aan het boswachtershuisje zijn altijd wel braakballen van de Torenvalk te vinden. Had je ook de zwaluwnesten in de gaten van de electriciteitspalen gemerkt? Volgens Herroelen een uniek iets. We komen nu in een prachtige dreef: rechts Beuken en links de Douglasspar. Wrijf enkele naalden van deze laatsten stuk en ruik: de typisch sinaasappelgeur. Spijtig dat ook hier het openhaardspook reeds heeft toegeslagen.

Een beetje verder merken we de aanplantingen van de Grove en de Zwarte Den. De Grove Den heeft een rood aangelopen stam en een open kruin, zodat er veel ondergroei is. Dit in tegenstelling met de Zwarte Den. We vinden ook de Zeeden met zijn lange naalden en zijn zeer grote kegels. Ook hier bestaat altijd kans op een ontmoeting met enkele reeën. Een goede raad: loop niet te snel, we moeten nergens zijn. Zet u aan de kant, lekker tussen het Pijpestrootje. Laat al je zintuigen werken en je hebt er vijf, weet je wel!

Even voor het einde van de laan naar rechts en we komen aan onze halte voor de middag: de herberg 'Mie Maan', vroeger ook 'Plezante Hof' genoemd. Hier kunnen we onze boterhammetjes oppeuzelen of een eenvoudige maaltijd bestellen (soep, spaghetti, eiergerechten, uitsmijter). Ook de bierliefhebbers krijgen een uitgebreide keuze.

Kom, we stappen weer op, links de Elsschotstraat. Hier vind je Veenwortel en Salamonszegel. Even voor de straat een haakse linkse bocht maakt, trekken we naar rechts de velden in. In het voorjaar vinden we hier prachtige Bosanemonen. We komen op een asfaltbaan die we naar links volgen. De asfalt gaat over in een veldweg, met rietbegroeiing. De mussen die je ziet zouden wel eens Rietgorzen kunnen zijn. Nu rechts. We laten de eerste dreef letterlijk links liggen, maken een haakse bocht naar rechts en slaan dan een dreef in. We bevinden ons in een dennebos, dus: Mezen en Goudhaantjes(9).

Goudhaantje

We komen nu op een weide, een gedroomd biotoop voor de Buizerd. Kijk eens naar de overzijde: de Klimop die zich op een prachtige wijze rond de Populieren slingert. We stappen naar rechts en rond de weide. Nu komen we aan een prachtig plekje(10). We staan aan de Rode Laak; hiernaar is de fusiegemeente Veerle-Laak genoemd. Naar rechts tot we op een asfaltweg komen. Links hadden we de Drossaerthoeve(11). Aan de verharde weg gaan we naar links.

Nu wordt het even moeilijk. We slaan, even voorbij een boerderijtje met een vrouwelijke Hulststruik ervoor, een veldweg naar rechts in. Zo komen we terug op een asfaltweg. Even naar links en dan weer een veldwegel naar rechts. Weer een asfaltbaan. Deze even naar rechts vol-

gen en dan naar links de Grensstraat (12) in. Deze volgen we tot op het einde, waar ze rechts afslaat, naast een prikkeldraad. We bevinden ons nu op het grondgebied Veerle-Heide. Trouwens de zanderige bodem en het voorkomen van de Struikheide had dit al verraden. Hier kan je ook weer de verschillende Dennesoorten vinden. We steken een eerste dwarsdreef over en lopen ons 'dood' op een tweede. Hier rechtsaf. We komen weer twee dwarsdreeven tegen. De tweede slaan we linksin. Ongeveer 500 meter verder aan een splitsing links. Rechts is een grachtje. We wandelen even in open terrein om dan terug in de bossen te verzeilen.. Dit is het gebied van de nachtzwaluw. Als je goed oplet, vind je rechts in de dennebossen, en ook links tegen de weg, twee Heksenbezems. Een schimmel tast een stukje

tak aan zodat deze zijn zijscheuten niet meer met een tussenruimte laat uitschieten, maar vlak achter elkaar. Men krijgt dus een opeenhoping van zijscheuten. De mensen dachten vroeger dat een heks, bij haar terugkeer van de heksensabbat, haar bezem in de boom had achtergelaten.

Op het einde van de dreef naar rechts tot op de grote baan Blauberg-Averbode, die we naar links volgen tot we de aanduidingen van de drukkerij Altiora opmerken. Hier slaan we linksaf. We lopen nu onder het Mariapark van daarstraks bergop tot aan de abdijpoort. Onderweg kan je verschillende plantensoorten waarnemen. Je zal het merken, je bent niet alleen daar, en er staan ijsroomkarretjes Alvast smakelijk. En vergeet niet eens op het kerkplein te wandelen.

Tekst en kaart: George Nijs, Testelt.
Tekening: Gilbert Van Avermaet, Gent.

standpunt

DE RALLYSPORT EN HET MILIEUBEHEER:

onverzoenbare standpunten of toch niet????????????????

In het verleden was de Haspengouwrally een bron van ergernis voor de de milieumannen. De vernieling was immers groot, de ravage dikwijls enorm. Dat kon dan ook zo niet langer. 'Leefmilieu Borgloon' nam in samenspraak met 'Natuur en Landschap Landen' het initiatief te gaan praten met de inrichters van de rally, naar verluidt een machtige financiële groep die niet meer weg te denken is. Een zeer positieve vergadering was het gevolg. Het Belang, overal als de kippen bij, dat naar aanleiding van de rally een speciale uitgave verzorgde en verspreidde in de dorpen waar de rally door trekt, nam een artikel op dat een weerslag geeft van de bereikte resultaten. We nemen die tekst integraal op, zodat kan worden geoordeeld.

De Werkgroep neemt de volgende standpunten in betreffende alle rally's

1. Ze dienen vermeden waar mogelijk.
2. Als ze toch doorgaan dient een route uitgestippeld die voor het milieubehoud zo gunstig mogelijk uitvalt.
3. De natuur heeft een evenhoge economische waarde als de landbouw en bij gevolg dient bij vernieling dezelfde vergoeding te worden betaald voor de herinrichting en het beheer. Wij denken hier in het bijzonder aan de holle wegen die het meest stiefmoederlijk worden behandeld.
4. Alle natuurgidsen en milieugroepen uit de streek dienen zich te verenigen om front te vormen tegen de vernieling. Ook de contactpersonen drongen daar in het geval van de Haspengouwrally sterk op aan. Contactadres: 012/74.17.60 of 74.21.32.

Om een beeld te krijgen van de ellende die zo'n rally veroorzaakt nemen we ook een tekst op van iemand die de rally en aanverwanten aan de lijve heeft ondervonden. J.L.

EEN BERM IS LEVEN, EEN BERM IS NATUUR, BESCHERM DE BERM.

Wie een rally organiseert als de Lotto-Haspengouwgowwrally waar zeker 100.000 toeschouwers naar toe komen, moet er zich van bewust zijn dat door die toeschouwers schade aan cultuurgewassen en milieu wordt aangebracht. Mc.Mirage wil echter alles in het werk stellen om, nog meer dan in het verleden, de schade tot een minimum te beperken.

Het bestuur van Mc Mirage heeft zich daarom in verbinding gesteld met de milieuverenigingen van de streek om aldus in overleg tot een consensus te komen om de schade, die helaas soms van blijvende aard kan zijn, te vermijden. Met de mili-

eugroepen 'Natuur en Landschap Landen' en 'Leefmilieu Borgloon' vertegenwoordigster van de 'Zuid-Limburgse Milieugroepen', werden volgende punten afgesproken: bij de planning van de organisatie zal in de toekomst getracht worden waardevolle natuurgebieden, vooral holle wegen, te mijden. Er zal bij de beleidsinstanties op aangedrongen worden de enorme verkeersstroom tijdens de rallydagen nog beter te begeleiden, zodat de beweeglijkheid en veiligheid van iedereen verzekerd blijft. Er zal nog een opener beleid worden gevoerd in verband met scharederegelingen. Enkele waardevolle bermen zullen dit jaar nog worden afgebakend en aangeduid. De milieuverenigingen zelf zullen hierbij een positieve bijdrage leveren en de handen uit de mouwen steken om met kennis van zaken, die zij bezitten, de voor hen waardevolle stukken berm af te bakenen. Bermen zijn immers de laatste stukjes echte natuur die ons nog resten. Er zal een dringende oproep gedaan worden tot alle toeschouwers om deze afbakeningen te eerbiedigen.

Bovendien vraagt Mc Mirage de toeschouwers niet alleen oog te hebben voor het sportief gebeuren, maar ook onze wondermooie Haspengouwse streek eens beter te bekijken. Misschien is de Lotto-Haspengouwrally voor velen onder hen de gelegenheid om enkele mooie hoekjes van Haspengouw wat beter te leren kennen en later bij gelegenheid nog eens op te zoeken. Hoe grondiger we onze streek kennen, hoe meer we er allicht zullen leren van houden.

Jules Boyen.

Commentaar: Als de vos de passie preekt, boer let op uw ganzen. J.L.

WAAR MEN GAAT LANGS HOLLE WEGEN...
of de geschiedenis van een berm-onderhoud.

Alternatief leven (wat een onmogelijk woord) is méér dan je eigen boontjes doppen. Mensen moeten nu eenmaal leren dat natuur iets niet is waar je mee kan doen wat je wil. Zeker niet door hen te zeggen hoe ze moeten leven, maar misschien wel door te bewijzen hoe het anders kan, al is dat niet altijd even gemakkelijk. Daarvan getuigt volgend verhaal.

Voorjaar 81. Einde mei betrekken we onze woonst in de staat waarin ze is: ogenschijnlijk redelijk goed maar in werkelijkheid een bouwval. Maar als je in de 'vrije' natuur woont komt het niet zo nauw. Die 'vrije' natuur blijkt te bestaan uit plantages, akkers van een immense oppervlakte, een enkele wei met Kanadabomen en voor de rest een spoorwegberm en holle wegen die omgevormd zijn tot openbare sluikstorten. Waarom ook niet: er staan toch alleen maar Brandnetels en de rommel daartussen zie je toch niet liggen. Trouwens, de overheid doet immers toch niets; maandbetaald, waarom zou je je moemaken.

Al heel gauw hadden we geleerd dat je de mensen niet aan hun verstand kunt brengen dat een berm toevallig meer is dan een stuk onnuttige grond omdat die weg nu eenmaal lager ligt dan het belendende veld. Misschien zou het toch wel enig effect hebben, als je kan laten zien hoe mooi zo'n berm kan zijn. Maaien en het maaisel opruimen; dan krijg je verschraling en terugkeer van de originele soorten. Dat was werk voor de geiten: maaien en opruimen, lekker die Brandnetels...en gezond. Weet je dat vroeger brandnetelvelden werden aangelegd als veevoeder? Het resultaat bleef niet uit. In het najaar stond er al behoorlijk wat gras.

Lente 82. De Hondsdraf verscheen, de Bereklaauw, een overvloed aan Smeewortel, Moeraspirea en andere planten die houden van een vochtige berm. Het enige probleem was het Kleefkruid dat de hele berm probeerde te overwoekeren. Doch Piet, onze geitebok (ach waarom heet die nou niet Lucifer? N.V.V.R.) verkoos het als zijn lievelingskost en zodanig begon de berm in het najaar 82 op een luxe-gazon te lijken. Rijk aan allerlei kruiden was hij. We besloten te wachten tot juni 83 om de berm een eerste echte maaibeurt te geven. Prima hooi zou dat worden...maar het liep helemaal anders af.

Pinksteren 83: De Haspengouwrally zou hier voorbij razen. Toen we er over hoorden wisten we nog niet wat dat had te betekenen. Zondagavond 8 uur, toen het weer terug angstwekkend stil was geworden, wisten we het des te beter.

De berm was één modderpoel, de weg 50 centimeter verzakt, de Tarwe op het veld platgelopen, in de plantages die grensden aan de route was heel wat schade aangericht. Arme landbouwers zou je zeggen. Maar die stonden van puur contentement te grinniken, die vonden de schade helemaal niet erg, zij zouden immers ruim worden vergoed. Een klacht indienen dat was het enige wat hen te doen stond.

We maakten het grachtje aan de bron terug open, trokken de wegkanten een beetje effen en hoopten dat de begroeiing zich zou herstellen. Alles verliep nog naar wens en door het prima najaar zou er nog een flink stuk kunnen worden gehooïd. Helaas...driewerf helaas....op zekere dag lagen er gevelde zieke boomstammen opgestapeld tegen de berm. Adieu mooi hooi, Piet kromde kwaadaardig. In april 84 werden de laatste opgehaald. Met man en macht werden de flarden schors afgevoerd en op composthoven gezet. Dat was dan toch nog dat. Ook het grachtje van de bron werd nog eens terug opengemaakt, de Smeerwortel vrij gezet. Maar ook nu mocht het weer niet baten....tien dagen later lag alles weer onder de canadaboomstammen.

Als die nu weer weg zijn is het weer rally...en dan weer boomstammen... we durven niet meer denken. Ik begin mij af te vragen of we de berm nog wel ooit in orde krijgen. Misschien dat de bordjes 'Beschermt de berm' en de afspanning tijdens de rally toch nog wel iets uithalen. Maar geloven in Sinterklaas is wel bijna hetzelfde. We kennen immers het volkje dat naar zo'n rally komt kijken. Pure primairen voor wie de natuur niets heeft te betekenen, alle mooie artikels ten spijt. Op de boeren moet je ook niet rekenen, voor hen telt alleen maar grond en centen. Er is maar één weg: verenigen, samenwerken, ruchtbaarheid geven aan, opvoeden. Eén vraag blijft echter primordiaal: de landbouw wordt vergoed, wie vergoedt de natuur?

Marijke Vanhoutte, Borgloon.

Commentaar: Natuurbeschermers aller landen, verenigt u. J.L.

in de kring der seizoenen

HARP VAN DE ZOMER:

Zonder
versagen
strijkt de krekel
een lied van bevrijding
op de harp van de zomer.

hij
denkt niet
aan de winter
en lacht met de mier
die de zomer verbeuzelt
aan de krenterige kortzichtigheid
van de berekenende zorg voor morgen.

liever
offert hij
een lied aan de bruid
op het altaar van de hunker
in de gevangenis van de hartstocht.

JEF LEIJSEN.

natuur- kruiswoord- raadsel

Oplossing voor het maart-nummer. Opgave voor het juni-nummer.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	L	E	E	U	W	E	T	A	N	D
2	A	D	D	E	R		A	C	E	R
3	M	E	E	L		O	P	E	R	A
4	M		L		O	F		R	V	A
5	E	C	H	E	L		W	A	A	I
6	R	E	E			P	E	S	A	K
7	G	I	R	A	F		M		L	E
8	I	N	T	R	I	G	E			V
9	E			R	R		L	I	R	E
10	R	O	Z	E	N	K	E	V	E	R

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

HORIZONTAAL:

1. Woekerplant
2. Moerasplant (vooral in duin-meertjes).
3. Zomer (frans).
Bamboebeer.
4. Zandheuvel.
Melkklier.
5. Tegenover (afkorting)
Ijzerhoudende grond
100 gram, ongekeerd.
6. Achtervoegsel.
Dichtgeweven, geribde stof.
7. Godin van de landbouw.
Muzieknoot.
8. Bepaalde wijze van jagen.
9. LN.
Diepere
10. Gevaarlijke insecticide.

VERTIKAAL:

1. Opening in de kurklaag van
o.a. boomstammen.
2. Aythya nyroca.
3. Som van fokeigenschappen bij
huisdieren.
Radon.
4. Rijksstudie.
Bos.
Jongensnaam.
5. Afkorting van Karaat.
Plaats in Noord-Brabant, één
van de acht zaligheden.
6. Opschudding.
Rijksinstituut.
7. Vruchtengelei.
Afgestoken gras of heidezode.
8. Sint Antoniusvuur (Latijn).
(2 Woorden).
9. Pijnboom.
Afkorting van handelsregister
10. Toestel om luchtdruk te meten

Inzending: Edgard Stevens, Nijverheidsstraat 16, 3611 Bilzen.